

СЛОВО

Просвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Фото Л. Дектарьової

РАКУРС

Чому цей краєвид, який відкривається зі схилів Ботанічного саду, викликає у мене відчуття повернення додому? Я ж народився не в Києві, та й мешкаю не близько від цього мальовничого куточка столиці, але час від часу приїжджаю сюди з родиною на прогулянку... Мандруючи яскравими дахами приватних котеджів, погляд повільно піднімається по схилах Старонаводницької балки (цим шляхом до середини XIX ст. рухалися майже всі валки подорожніх, які прибували до Києва з лівого берега), зупиняється на залишках бастионів грізної колись Печерської фортеці і, раптом підхопленою вертикальною тягою великої лаврської дзвіниці, зупиняється у піднебесі. Певний час погляд не може відірватися від силуету пружних бань хмарно барокових горельєфів, однак зрештою, втомившись, осідає на землю.

Підкреслена просторова експансія, викличність і камерність, компактність, самість, захована у мушлю; екзальтованість, відкрита протягам нетутешніх вітрів і міцна господарська жилка, яка ретельно дбає про свій п'ятачок, плекає межі й паркани, — є і такий ракурс у Міста. Парадний вигляд і задвірки, сакрум і профанум, існують ніби й поруч, і разом із тим окремо, самодостатньо, і в дивному симбіозі. В цьому ландшафті є строгість давно викінченої й розтиражованої картини і недбала артистична ескізність і незавершеність... Піднімаю дітей по черзі на плечі, щоби вони звернули увагу на цей прикметний і ніби звичний київський краєвид, а можливо, колись і зацікавилися загадкою тих дивних настрів, які він викликає.

Микола СКИБА

ОСІНЬ: ПОРА СІВБИ І ПЕРЕДПЛАТИ

РЕДАКТОРСЬКІ БУДНІ

У повітрі пахне порохом. І не тільки тому, що вистигаюча земля потребує добоного дощу, аби озимі засівалися з надією на добрий урожай. Утім, так легковажно мріється про грибний дощик, — забуваємо, що ми не птахи небесні, у вирій не полетимо, — треба сіяти й жати, дбаючи про хліб насущний тут, на своїй землі.

Політичні баталії в Україні давно вже застують у суспільній свідомості ті основні цикли буденного перебігу трудового життя, які утримують народ на силі, врешті, — на світі. Огляньмося на весну: про сівбу згадали лише як про причину відміни візиту прем'єра Юлії Тимошенко до Москви. У жнива напівголосом заговорили про наростаючу системну кризу в економіці, а уряд, натомість, солодкоголосом умовляв селян не продешевити, продаючи збіжжя (вочевидь, йому, урядові, було невідомо, що пальне і техніку селяни винаймали під урожай). Обжинки грянули разом із командою "геть із пляжу!" (а й справді, — більшість наших чільників давно вже живуть, наче в Акапулько —

на золоті кредитні картки організують собі маскаради та політичні фестивалі). А що нині, коли "народові із трипільських запорогів", хліборобові з діда-прадіда, час сіяти озимі жито й пшеницю? Столиця й промзони переймаються бойовими ристалищами тих, "хто дуже любить Україну", а вилюднілі села вслухаються в небагато-голосий тракторний гул — немає пального, немає насіння, врешті, й тракторів та сівалок — не густо. Впевнена, що на один гектар української землі їх припадає значно менше, ніж вождів, гетьманів, вождиків і гетьманчиків.

Власне, село завжди охоче ходило за плугом та сапою, аніж за гетьманами та вождями. Чи не тому й сьогодні, коли так багато говориться про розвиток демократичного суспільства, коли наступний рік уже оголошено "роком українського села", очевидно, що село нині для багатих — товар, можливість закупити якомога більше землі, для бідних — виростити рятівну картоплю на батьківських городах. Самодостатність і величність землі-матінки й годувальниці втрачається безповоротно.

Чому редакторські турботи про пе-

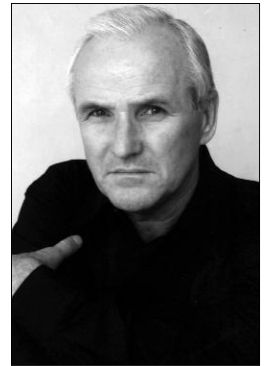
редплату-2006 викликають у мені такі віддалені асоціації, зовсім несподівані рефлексії? Справа ж, звичайно, не лише в хліборобських генах, не в рудиментарних відчуттях селянки пори святого діла: посіяти й зібрати.

Мене давно вже переймають думки про певну ірреальність подій, що відбуваються в країні: повсякдень розпалюються політичні скандали, наче глиняні, розпадаються високі авторитети, переміжники-нардепи, либонь, уже й самі не пам'ятають, яку політичну силу уособлюють, партії змінюють назви, запозичуючи ті, що звучать симпатичніше, у своїх колег, відставка уряду публікою трактується наче розлучення ще вчора закоханої пари: "Ну як он мог ей изменить?..", довіра чи недовіра до політика базується не на аналітичних вислідах, а на рівні словесної переконливості й красномовства.

І все це, разом узятє, закручує країну і її громадян у якийсь некерований вихор, що втягує у свою шалену воронку молодих і старших, хворих і здорових, багатих і бідних...

Закінчення на с. 3

Костянтин СУШКО:
"Я усвідомлю сутність Хортиці"

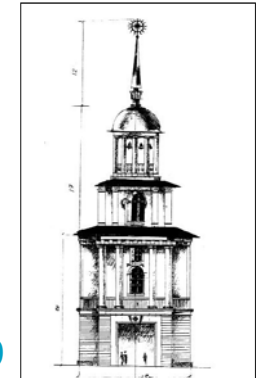
Стор. 5

"І в мене ж кров — не як у риби"

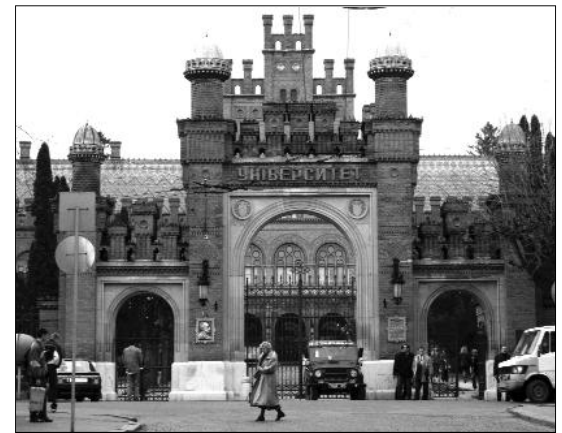

Стор. 10

Тарасова церква

Стор. 9

Чернівецькому університету — 130 років

Стор. 11–12

Президент Віктор Ющенко 27 вересня призначив міністрів уряду Юрія Єханурова. Які перспективи? Про це — в наступному числі "СП".

АНОНС

ПОГЛЯД

Фото Олександра Галати

ГОРУ ВЗЯВ ЗДОРОВИЙ ГЛУЗД... ТА ЧИ ОСТАТОЧНО?

Політична криза в Україні досягла апогею, коли 20 вересня Верховна Рада не дала згоди на призначення Юрія Єханурова прем'єр-міністром: склалася ситуація, яка могла призвести до системної кризи в країні й економічного колапсу. Треба було терміново шукати вихід: адже не може держава залишитися без уряду цілих півроку до парламентських виборів.

Президент Віктор Ющенко зустрічається з лідерами різних політичних сил, веде напружені консультації і вже буквально через день, 22 вересня, повторно пропонує Верховній Раді ту ж кандидатуру. Цього разу гору взяв здоровий глузд: Єханурова підтримало 289 депутатів. «За» проголосували майже всі фракції та більшість позафракційних депутатів. Не подали голосів за Єханурова фракції есдеків Медведчука (15 осіб), комуністів Симоненка (56) та блоку Юлії Тимошенко (27) із «Єдиної України» Губського (13).

Віктор Ющенко, привітавши Юрія Єханурова, назвав цей день історичним і зазначив, що результати голосування продемонстрували «безальтернативність демократичних процесів і здатність політичних сил знаходити взаєморозуміння».

І це справді так: загрозу політичної дестабілізації вдалося відвернути. У цьому, певне, основний підсумок напруженого спілкування Президента з лідерами політичних сил, яких удалося переконати підтримати його позицію. Найбільший успіх — підписання Єхануровим і Президентом з одного боку та Януковичем — із другого Меморандуму порозуміння між владою й опозицією, що дало 50 голосів, які практично, як з'ясувалося, вже нічого не вирішували, але збільшили «запас міцності» в нового прем'єра.

Саме цей Меморандум викликав найбільше тлумачень і дискусій як серед прихильників Президента, і колишніх союзників по Майдану тимошенківців, так і серед прибічників Януковича. Представники перших вважають, що можна було впоратися з поставленим завданням і без регіоналів, що й показали результати голосування; тимошенківці звинувачують Ющенка у відступі від ідеалів Майдану і піддакування своїм супротивникам; регіонали ж трактують Меморандум як свою велику перемогу в протистоянні з новою владою.

Насправді в усіх у них бачимо усвідомлено поверховий аналіз і пересмиккування фактів на користь власних корпоративних, а не загальнонаціональних інтересів.

Невдоволення ющенківцям можна нагадати: тільки після голосування стало очевидним, що згода на призначення Єханурова була б здобута без тих 50 голосів регіоналів. Однак до голосування хіба хто міг поручитися за це? Адже напередодні хоч усього-на-всього три голоси, але не вистачило для позитивного вирішення

питання. Тому цілком зрозуміле бажання Ющенка уникнути невинного ризику. Зрештою, справа не в тих 50 голосах, а в принципі: продемонстровано зовсім нове, цивілізоване, як і годиться для демократичної країни, ставлення до опозиції, і водночас — готовність і вміння Президента піти на певний компроміс у локальному, щоб виграти в головному.

Що ж до тимошенківців, то їхні твердження про відступ від ідеалів революції — чистісінької води піар. Адже, по-перше, в 10 пунктах Меморандуму немає нічого такого, що б указувало на такий відступ. Ішлося про впровадження політичної реформи (цю позицію узаконено парламентом); про недопущення політичних репресій проти опозиції (цілком демократичний принцип, що аж ніяк не означає уникнення відповідальності за кримінальні злочини); про прийняття деяких законів, наприклад, «Про статус та права опозиції», «Про Президента України», «Про Кабінет Міністрів України» тощо (ці акти давно вже треба було розробити й ухвалити в інтересах усього суспільства); про недопущення тиску на судові органи (так у кожній демократичній країні); про невтручання влади й посадових осіб у хід підготовки та проведення 26 березня та незастосування адмінресурсу (чи не це постійно відстоював Ющенко як до, так і після революції?).

Якщо вже говорити про якийсь відступ від ідеалів Майдану, то треба відповісти на запитання: хто ж розпочав дії, які переросли в політичну кризу? І тут дуже влучно висловився один із депутатів, сказавши, що саме Юлія Тимошенко спочатку поставила підніжку Президентові, а напередодні голосування запропонувала йому плече. А насправді лише семеро депутатів її фракції проголосували позитивно, а фракція загалом опинилася в таборі комуністів та есдеків, продемонструвавши свою неукраїнськість у плані відстоювання національно-державних інтересів.

Представники ж регіоналів намагаються видати дійсне за бажане. Їхнє твердження, що нібито в Меморандумі визнано наявність політичних репресій, абсолютно безпідставне, як і інші подібні вислови. Заради правди варто сказати, що з публікацій газети «Коммерсант-Україна» видно, що в пропонованому Януковичем попередньому документі справді було записано про визнання владою факту існування в Україні політичних репресій проти опозиції та про закриття кримінальних справ, пов'язаних із минулими президентськими виборами, юридичну й політичну реабілітацію вже засуджених із цих мотивів, а також — про притягнення до відповідальності тих керівників правоохоронних органів, які запламували себе переслідуванням опозиції. Нічого з цього не потрапило в остаточний текст Меморандуму, тому що не відповідає дійсності. Отже, не тільки відступу від ідеалів Май-

дану в ньому немає, а й компромісу щодо принципів питань.

Дебати й голосування у Верховній Раді минулого тижня показали, по-перше, наявність політичної кризи в країні, а по-друге, — що завдяки об'єктивно-конструктивному підходу Президента вдалося локалізувати цю кризу та уникнути дестабілізації ситуації, чого декому і в Україні, і поза її межами дуже хотілося б. Плече, яке обіцяла підставити Юлія Тимошенко, виявилось оманливою бутафорією: результати голосування фракції поставили її поряд із комуністами й есдеками. Шкода, що депутатська група Української республіканської партії «Собор», що входить до складу цієї фракції, відступила від принципів вірності національним українським цінностям, задекларованим у програмі партії, не розбіралася в тому, що позиція лідера блоку, хочуть вони цього чи ні, об'єктивно є деструктивною і аж ніяк не відповідає українським інтересам. Саме це змусило Анатолія Матвієнка заявити про свою відставку з поста голови партії та про вихід із її рядів.

Те, що відбувалося в Україні протягом останніх тижнів, свідчить, як стверджують деякі аналітики, про спробу змінити владу в Україні. Своєрідним інструментом для цього, на їхню думку, стала харизматична та не в міру амбітна прем'єр-міністр Юлія Тимошенко, яка нібито «має намір захопити всю повноту влади прямо зараз — шляхом державного перевороту й відмови Віктора Ющенка від посади Президента країни».

Аргументи на користь цієї версії викладені в статті Олександра Морозова «Передчуття державного перевороту», оприлюдненій на сайті «Української правди». Називаються кілька етапів такого перевороту:

Перший: масштабна дискредитація Президента за допомогою «платіжок Березовського» — опального російського олігарха, — якими нібито переказувалися кошти на його виборчу кампанію (тут прислужився Леонід Кравчук, який першим озвучив інформацію з Інтернету).

Другий: спроба заблокувати затвердження Юрія Єханурова на посту прем'єр-міністра; якщо це вдасться, порушується питання про негайне — вже з 1 жовтня — введення в дію політреформи, що нібито дозволить «підстрахувати» політичну систему країни в умовах часткової недієздатності існуючої виконавчої влади.

Третій: «антиєхануровська» опозиція в парламенті перетворюється на коаліцію за початок процедури імпічменту Президента — для внесення цього питання порядку денного потрібно 226 голосів із 450, що для экс-прем'єра не є надто складною проблемою.

Четвертий: не чекаючи завершення процедури імпічменту (який за чинним законодавством здійснити практично неможливо), Тимошенко звертається прямо до народу; її прихильники збираються і блокують будинки Секретаріату Президента Кабінету Міністрів і дачу Ющенка.

Далі події мають розвиватися так: Віктор Ющенко, втративши політичну ініціативу, змушений буде погодитися з вимогами Тимошенко. Вони можуть бути: за «м'яким варіантом» — негайне повернення її в крісло прем'єра з форсованим проведенням політичної реформи, що припускає перехід багатьох президентських повноважень до Глави уряду; за «жорстким варіантом» — дострокові президентські вибори наприкінці поточного — початку наступного року.

Звичайно, це тільки версія, висловлена ще до відомих голосувань у парламенті. Її можна було б не сприймати на віру, але події розгорталися саме так, як і прогнозувалося. Схоже, що й відставка прем'єра була спровокована для зав'язування тих вузлів, що їх названо за цією версією. Та хоч як би там було, але й сліпому видно, що дехто за кордонами України задоволено потирає руки. Не виключено, що й смікає за мотузочки. Принаймні дехто з політиків (наприклад, Олег Соскін) вважають, що «Росія бере безпосередню участь у проекті дестабілізації нової влади в Україні».

Було б наївним вважати, що останніми подіями закінчаться спроби торпедувати нову владу та дестабілізувати ситуацію в країні. Тож треба пильнувати, не піддаватися на різні провокації, давати відсіч антиукраїнським силам. Пора, нарешті, національно-демократичним силам і всім національно-свідомим громадянам згуртуватися навколо всенародно обраного Президента і підтримати його. Тоді перемога буде за демократією і народом.

ВАЛЕРІЙ ЛЕБЕДІВСЬКИЙ:
«НОВИЙ УРЯД НА ЧОЛІ З ЮРІЄМ ЄХАНУРОВИМ ПОКЛАДЕ КРАЙ ТОТАЛЬНОМУ ПРОСЛУХОВУВАННЮ»

На парламентських слуханнях, які відбулися 21 вересня, з питань розвитку інформаційного суспільства в Україні народний депутат Валерій Лебедівський звернув увагу на негативний наслідок неправильної внутрішньої політики в галузі інформаційної безпеки, що провадилася протягом усіх років незалежності України.

«Цей наслідок проявляється у вигляді тиску з боку влади у формі сумнозвісного моніторингу, воно ж — незаконне чи несанкціоноване прослуховування, що спрямоване проти політичних опонентів, комерційних конкурентів, громадських організацій, а також приватних осіб. Цей моніторинг небезпечний тим, що він втручається в особисте життя кожної людини, а це суперечить Конституції України. Тому першочергово варто законодавчо врегулювати процес перехоплення телекомунікацій, забезпечивши дотримання прав людини», — сказав народний депутат.

Валерій Лебедівський зазначив, що в сучасному законодавчому полі існує два альтернативні за суттю законопроекти з однаковою назвою «Про перехоплення телекомунікацій». Один, автором якого є В. Лебедівський, гарантує дотримання конституційних прав і свобод громадян і є водночас потужним інструментом при проведенні оперативного-розшукової діяльності».

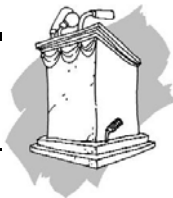
«Інший, альтернативний, законопроект має ряд суттєвих відмінностей. Основними його недоліками є те, що перехоплення може відбуватися без дозволу суду. При цьому відсутні гарантії від зловживань у процесі перехоплення. А також згідно з цим законом операторів зв'язку зобов'язано за власні кошти купувати обладнання для прослуховування», — говорить народний депутат.

«І варто зазначити, що саме цей законопроект, який порушує права людини, був схвалений экс-головою СБУ Олександром Турчиновим і отримав позитивний висновок минулого уряду. Свого часу я звертав увагу экс-прем'єра Юлії Тимошенко на те, що така політика суперечить проголошеній урядовою програмі «Назустріч людям», та пропонував надати комплексний висновок щодо порівняння двох альтернативних законопроектів, але так і не був почутий экс-прем'єром», — наголосив В. Лебедівський.

Депутат переконаний, що з обранням нового прем'єр-міністра Юрія Єханурова відбудуться суттєві зрушення у врегулюванні проблеми незаконного перехоплення телекомунікацій, і період тотального прослуховування завершиться.

Наталка ШЕВЧЕНКО

Віталій КАРПЕНКО

ПЕРЕДВИБОРЧІ МАНЕВРИ

САМОСТІЙНІ КРОКИ ЛЕДІ Ю

Перша помилка Тимошенко полягала в тому, що Юлія Володимирівна, яка була прекрасно освідомлена про можливість відставки її команди, дозволила Президентів використати цю можливість. Гра на випередження, навіть якщо це і передбачає втрату деяких, можливо, на поточний момент і важливих, позицій, дає перспективу на майбутнє... Бути вигнаним завжди гірше, ніж піти самому... Леді Ю. не вистачило сміливості зробити рішучий крок і подати у відставку першій. Навіть із тими ж звинуваченнями щодо президентського оточення, яке нібито не давало нормально працювати урядовій команді. Це додає бідності та мудрості образу того безсумнівно яскравого політика, яким є Тимошенко. Робіть, що хочете, але вже без мене, я в цій грі не граю, та допомогти зможу — така позиція була б набагато кращою.

Прес-конференція ж Юлії Володимирівни в агенції УНІАН звела ситуацію до того, що Тимошенко — не більше не менше — постала в ролі ображеної дівчинки, якій дуже хочеться бути прем'єром. Врахуйте, жодної конструктивної пропозиції, крім головного месиджу до Президента: давайте все забудемо і сформуємо разом новий уряд. Тому на тлі образу ображеної дівчинки "пакт про ненапад", який Президент уклав із Партією Регіонів, може розглядатися як виважений крок мудрого політика, який зміг поставити турботу про майбутнє держави вище за особисті образи.

Народові просто продемонстрували два різні підходи до державного керування: суто особисте й нічого особистого...

Подальша реакція пані Юлії була настільки несподіваною, що політологи й досі не можуть дати однозначної оцінки цьому кроку. Тимошенко поїхала до Москви й одержала певні преференції у вигляді зняття російською прокуратурою санкції на її арешт. Експерти сходяться лише в одному: Кремль буде робити ставку на Юлію Тимошенко під час парламентських виборів в Україні. В якій мірі, і наскільки відверто — враховуючи азіатську політику Москви, — гарантії не може дати ніхто. Чи буде Юлія Володимирівна задіяна в кремлівських розрахунках, схемах російських політологів, яким Україна слугує спокійно не дає, чи просто Москва рішуче перенесла пріоритет із "невдахи Януковича" на харизматичну Тимошенко. У першому випадку — суто політехнологічна гра, в другому — цікаві й інтригуючі стосунки двох "політичних хижаків". Але на цьому тлі підписання угоди між Ющенко й "регіонами", незважаючи на весь елемент про слабкість та "зраду революції", стає блідим і невідразним. Національній безпеці це нічим не загрожує. А московський крок Тимошенко залишає присмак чогось дуже для України небезпечного.

Виступ Юлії Володимирівни в нічному ефірі студії "1+1", де вона пояснила, що "просто поїхала до Москви" і просто зайшла на прийом до заступника генпрокурора, особливої ясності в ситуацію не вніс. Однак не будемо скидати з рахунку й того факту, що 75 відсотків глядачів програми "Іду на Ви", взявши участь в опитуванні, заявили, що повністю довіряють экс-прем'єру. Це було 26 вересня. Час покаже...

Радміла КОРЖ

ОСІНЬ: ПОРА СІВБИ І ПЕРЕДПЛАТИ

Закінчення. Початок на с. 1

Політика — понад усе! Хтось скаже, що це нормальний стан формування громадського суспільства, яке з допомогою недозованої інформації долає шлях до справжньої демократії, само обирає своїх політичних провідників. Що глузування над помаранчевою символікою — безвинні забави молодиків, "право мати право". Що сімдесят п'ять відсотків інформації в ЗМІ, присвячених лишень політичному життю країни, — втілення гласності, засіяної двадцять років тому, а прокляте питання: "ти за білих чи за червоних?", "за блакитних чи помаранчевих?" стає вічним, але за ним — лише колір, а не людина. "Непідкупні" й "де-

мократичні" інформаційні джерела, б'ючи з гаманців олігархів, невільніші в своїх вольностях від кишенькових партій, а політики, що отримали владу в результаті волевиявлення народу, давно вже не впізнають у лице — поодинці! — свій електорат. Як би виключно це не звучало, але складається враження, що ідеї глобалізму в Україну прийшли як суцільне обезличування, коли — впригол — влада вже не бачить ні очей, ні рук "маленького українця", та ще й щодня принижує його, учасника національної революції своїми іграми, підмінюючи колір національного прапора кольорами партій та блоків, що прагнуть реваншу на майбутніх виборах. І в цьому шаленому виборі, в цих порохових, пилюжних бу-

рях людина втрачає свою звичну справу, своє святе діло, яке багато в чому визначає людське призначення на землі. Тобто, вчитель перестає бути вчителем. Лікар не хоче їхати туди, де найбільше потрібний старим і немичним. Інженер спішно перекваліфіковується на юриста, а вчений стає менеджером. Творці законів лобіюють обхідні поправки до цих законів. Політики і влада забувають, що вони слуги народу і, перш за все, мають дбати про благополуччя свого народу, про незалежність своєї держави, про те, що всі вони приходять і відходять, а Україна — вічна...

Журналіст, безперечно, не може бути ортодоксальним і консервативним. Але віра в Слово, яке всьому

РЕДАКТОРСЬКІ БУДНІ

початок і основа, має бути несхитною. Нація — це мова в усій її повноті, минулому й майбутньому. Очевидно й те, що малотиражне українськомовне видання в бурхливому газетному морі, взявши собі за прапор ці категорії, сьогодні нагадує маленького човна поруч із морськими лайнерами, тож існування просвітянського тижневика — цілком покладене на його колектив, редколегію та на Вас, дорогі читачі. І все ж маємо сміливість заявити — наше видання унікальне. І воно мусить жити.

Наша реклама — це Ви, це Ваше бажання розповсюджувати "Слово Просвіти" — із рук у руки, із вуст у уста. Це, врешті, розуміння свого просвітянського, українського призначення, відчуття свого святого діла: тримати українську мову, українську історію, українську культуру на силі. Це важко, але ми ніколи не зрікалися ні своєї українськості, ні свого професійного призначення. Ми певні свого поклонання, ми переконані в обраності свого читача. І порівняти своїх прихильників, симпатиків і передплатників хочемо з сіячима озими-ни: витримати зиму і зажати на новий хліб. Без недороду.

Ті, хто з нами протягом багатьох років, переконалися: ми не оминаємо жодних гострих проблем у політичному і громадському колообігу сьогодення. Але ніколи не втрачаємо орієнтирів вічних, засадничих. Слово — всьому голова. На тому й стоїмо, шукаючи взаєморозуміння з українським читачем, закликаючи його до діалогу. І — завжди! — бачачи його обличчя, пам'ятаючи його очі.

Любов ГОЛОТА

ПЕРЕДПЛАТА-2006

Дорогі співвітчизники! Просвіт'яни незалежної України! Розпочалася передплата всеукраїнського просвітянського культурологічного тижневика "Слово Просвіти" на 2006 рік. Щочетверга ми стукаємося у ваші серця, шукаючи співрозмовників для відвертого й щирого діалогу про наболіле, акумулюючи думки і сподівання, якими живе українська інтелігенція, всі, кому не чужі проблеми національної історії, мови, культури. Про все, що нам дороге і рідне, про нашу материзну і майбуття наших дітей, про скарби національного духу й повсякденну працю на терновому полі рідної культури ми, журналісти "Слова Просвіти", вболіваємо разом із вами, наші дорогі читачі.

Отож — духа не угашаймо, будьмо разом! Знайте, що подальша доля просвітянського тижневика — у Ваших руках, наше існування — це ваш вибір, ваша активна участь у передплаті. Передплатіть "Слово Просвіти" самі та загітайте зробити це ваших однодумців. Передплатний індекс — 30617. Передплату приймають усі відділення зв'язку "Укрпошти". Сторінка в "Каталозі" — 130-та. Вартість передплати разом із поштовими витратами: на рік — 37 грн. 86 коп.; на півроку — 19 грн. 18 коп.; на місяць — 3 грн. 38 коп.

«ДОНЕЦЬКІ» ПОВЕРТАЮТЬСЯ?

Судити про політичні й ідеологічні пріоритети Донеччини доволі складно: довгий час схід України залишався базою лівих партій. Із розколом у лівому русі (протистояння КПУ — СПУ, створення партій лідерами, що відкололися від Олександра Мороза, спочатку Наталею Вітренко, а потім і Іваном Чижем, виникнення КПРС і КПУ(о)) створило нову ситуацію в розстанові політичних сил у регіоні. Проте Майдан розірвав пуга мовчання регіональних ЗМІ, і правда все ж таки стала доходити до людей.

У регіоні відбувся розкол між владною трійкою. Рінат Ахметов почав шукати порозуміння з Юлею Тимошенко, Борис Колесников потрапив за ґрати, а Янукович на деякий час утік із країни. Цікаві їхні фінансові характеристики. Рінат Ахметов — акціонер "Донгорбанку" та власник понад 60 % акцій фірми "Люкс". Також Ахметову належать 90 % акцій компанії "Систем Кепітал Менеджмент". За посередництвом СКМ Ахметов володіє 98 % "Україна", 24 % акцій Краматорського машинобудівного заводу ім. Куйбишева, 24 % Керченського металургійного комбінату, 27 % Дружківського рудоуправління, 52 % торгового дому "Азовсталь", 17 % страхової компанії "АСКА", 99 % акцій ФК "Шахтар", 99 % акцій готелю "Донбас-Палас". Йому належать 98 % акцій пивзаводу "Сармат".

Через "Сармат" він володіє 50 % акцій фірми "Полтавпиво", 93 % акцій Пиво-безалкогольного комбінату "Крим", 90 % Луганського пивоварного заводу, 51 % комбінату "Дніпро", 70 % Київського пивзаводу № 1, 60 % фірми "Гефест" і 51 % акцій DCC. "Систем кепітал менеджмент" повністю перебрала до рук Харцизький

трубний завод, ВАТ "Азовсталь", витіснивши звідти "Індустріальний союз Донбасу", та деякі інші машинобудівні й металургійні підприємства.

Близькою до Ахметова є група "АРС". У Донецьку популярна легенда, згідно з якою аббревіатура "АРС" розшифровується як "Алік, Рінат, Самсон". "Самсона" (Якво Богданова) було вбито у квітні 1995 року. У жовтні 1995 року вибухом на стадіоні відправили на той світ "Аліка Грека" — президента ФК "Шахтар" Ахата Брагіна. Рінат Ахметов ніколи не демонстрував своєї приналежності до групи "АРС", однак у нього склалася приятельські стосунки з генеральним директором "АРСу" Ігорем Гуменюком. Фахівці справедливо зараховують "АРС" до групи Ахметова. Оглядачі вважають, що Рінат Ахметов має певний вплив на компанію "Данко", яка володіє, зокрема, Єнакіївським металургійним заводом.

Другим в обласній ієрархії є голова Донецької облради й голова обласної організації Партії регіонів Борис Колесников. Аналітики вважають, що під його контролем перебувають кондитерська фірма "Київ-Конті" й Артемівський завод шампанських вин. Віктор Янукович — третя ланка донецького триумвірату.

Та Помаранчева революція знищила триумвірат. І на його місце ринувся Індустріальний союз Донбасу Віталія Гайдука й Сергія Тарути. Індустріальний союз Донбасу виник у грудні 1995 року. Його співзасновниками стали Донецьке регіональне відділення Академії технологічних наук України, Академія економічних наук України, Донецька торгово-промислова па-

лата, ВАТ "Азовінтекс" (м. Маріуполь), ЗАТ "Візаві". Остання структура і стала визначальною в ІСД. Серед засновників "Візаві" експерти називають Віталія Гайдука і Сергія Львовича. Вважають, що акції "Візаві" розподіли так: 51 % отримав Гайдук, 49 % — Львович. Керівниками ІСД є Сергій Тарута й Олег Мкртчян.

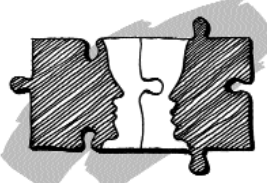
Нині ІСД контролює ВАТ "Алчевський металургійний комбінат", ВАТ "Алчевський коксохімічний завод", ВАТ "Дніпровський трубний завод", ВАТ "Енергомашспецсталь", агрофірми "Ольга" і "Зоря", Діанівську птахофабрику, ЗАТ "Бахмутьський аграрний союз", ВАТ "Каранський елеватор". Через структуру Донецького індустріального союзу

РЕГІОНИ

контролюють "Красноармійськвугілля", шахту ім. Бажана (ДХК "Макіїввугілля"), шахту "Родінська" (ВО "Червоноармійськвугілля"), шахту "Холодна балка" (ДХК "Макіїввугілля"), шахту "Північна" (ДХК "Макіїввугілля"), шахта "Комуніст" (ДХК "Жовтеньвугілля"), шахту "Краснолиманську". Корпорація ІСД контролює Авіакомпанію "ІСД-Авіа", Краматорський цементно-шиферний комбінат "Пушка", НДІ гірничої механіки ім. Федорова, ВАТ "Узнафтагазбуд" (на території Узбекистану), ВАТ "Центральний гірничозбагачувальний комбінат", 51 % акцій ЗАТ "Степнотехсервіс" (Таврійський ГЗК), 25 % ВАТ "Азовмаш", ВАТ "Слов'янський завод важкого машинобудування, ВАТ "Сніжнянськхіммаш", ВАТ "Старокраматорський завод важкого машинобудування", ВАТ "Дружківський машинобудівний завод", ВАТ "Кам'янський машинобудівний завод, завод гірничорятувальної техніки "Горизонт", а також, спільно з ЗАТ "АРС", корпорацію "Укрвуглемаш" (шість заводів в Україні та два російські підприємства). Цій групі також належить Камиш-Бурунський залізничний комбінат, ряд залізничних і марганцевих ГЗК. ІСД — великий газотрейдер, що закуповує газ в "Ітери", у Туркменістані й Узбекистані. Вважають, що Віктор Янукович має свій інтерес в "ІСД" проте офіційних тому підтверджень немає.

Анжеліка ІСІДІНА, Віктор ГЕВАРІН, м. Донецьк

НАУКА Й ДЕМОКРАТІЯ

Значна доля невдач, які гальмують прогрес сучасного українського суспільства, спричинена тим, що в занепаді знаходиться наука в Україні, особливо соціальна наука.

Як свідчить історичний досвід, демократія несумісна з соціальним (політичним, економічним, правовим, моральним) невіглаством чи обскурантизмом. Не випадково феномен демократії виник саме у Давній Греції, в якій процвітали науки, і на їх основі розвинулася надзвичайно висока соціальна культура людей. Саме ця культура і зробила давніх греків здатними до демократії.

Очевидно, існує наступна закономірність: розвиток демократії в суспільстві залежить від стану науки й особливо від стану соціальної науки, яка визначає рівень соціальної культури громадян. Тому надзвичайно актуальною для України видається така ідея: **“До демократії — через просвітництво!”** Влада народу неможлива, якщо народ має низький рівень соціальної (політичної, економічної, правової, моральної) культури. Це — закон. Звідси випливає необхідність формування в Україні ідеології, яку можна було б назвати ідеологією **“демократії через просвітництво”** (“просвещенной демократії”).

Занепад науки, що має своїми наслідками соціальне невігластво та обскурантизм, вигідні тим, хто хоче зловживати державною владою, не боячись громадян. **Бо громадяни, які не мають належної соціальної культури, не здатні до демократії і владоможці можуть робити з такими громадянами все, що захочуть.**

Саме такий занепад науки з подібними наслідками має поки що місце і в Україні. Чому ж таке сталося?

За радянських часів наука слугувала засобом для забезпечення тоталітаризму як форми експлуатації народу. Її функцією було тримати людей у стані, придатному до цієї експлуатації, не допускаючи формування у них соціальної культури, необхідної для демократії.

До такого функціонування науки була пристосована й кадрова політика в науці. Зокрема приналежність до тих, хто мав “робити” науку, визначалася тоталітарним способом, тобто, спеціальними державними органами, які були уповноважені видавати папери з печаткою про присвоєння наукових ступенів і звань. Саме завдяки цьому і стали можливими зловживання науковими ступенями й званнями.

Ці зловживання розквітли буйним цвітом у період, коли тоталітарний спосіб присвоєння наукових ступенів і звань уже було усунуто, а демократичний спосіб, притаманний, зокрема, більшості країн Європи, в Україні ще не розвинувся.

У цей період як усе розкрадалось в Україні, так розкрадалися й моральні й матеріальні блага, що їх суспільство надає вченим за їхній талант і творчу працю. А відбу-

валося це таким чином, що до когорти вченої еліти стали самі себе зараховувати ті, хто за допомогою посади чи грошей міг придбати наукові ступені й звання, користуючись сприятливою ситуацією, що склалася для цього у сфері так званої “наукової атестації кадрів” України.

Через це в Україні поряд із справжніми вченими стала формуватися велика зграя псевдовчених, які, маскуючись за допомогою паперових наукових ступенів і звань, здобули собі можли-

Олександр Костенко

вість присвоювати те, що належить справжнім ученим: престижний соціальний статус і пов'язані з ним блага.

За кордоном, наприклад, у США чи Німеччині, отримати науковий ступінь можна, лише працюючи в університеті чи навчаючись в аспірантурі. У всіх інших випадках це неможливо. Якщо в когось із тих, хто працює не в університеті, виникає непереборна тяга здобути науковий ступінь, то він, будучи президентом фірми чи будь-яким державним чиновником, мусить перейти працювати в університет, там підготувати й захистити дисертацію. А потім може повертатися на практичну роботу.

В Україні ж сьогодні більшість дисертацій захищаються чиновниками, які жодного стосунку до науки не мали, не мають і не матимуть ніколи. Вони мають стосунок лише до процесу здобування паперового наукового ступеня чи звання для отримання від цього особистої користі.

Тому сьогодні в Україні існує нагальна потреба у запровадженні європейського способу отримання наукових ступенів і звань, аби зупинити навалу паразитуючих на науці псевдовчених-чиновників, які, немов трутні, що засіли у бджолиному рою, насолоджуються плодами праці талановитих і працюючих бджілок-науковців.

Як же тепер відділити справжніх учених від псев-

довчених. Усі ж мають однакові державні папери про наукові ступені й звання.

Цю проблему слід розв'язувати лише природним шляхом, не допускаючи волонтаризму, який має властивість приводити до того, що добрі наміри тягнуть за собою не добро, а зло.

Природний шлях у даному випадку полягає в тому, що справжні вчені мають вступити в **конкуренцію** з псевдовченими і таким (природним, а не волонтаристським) чином витіснити їх за межі “наукового поля”.

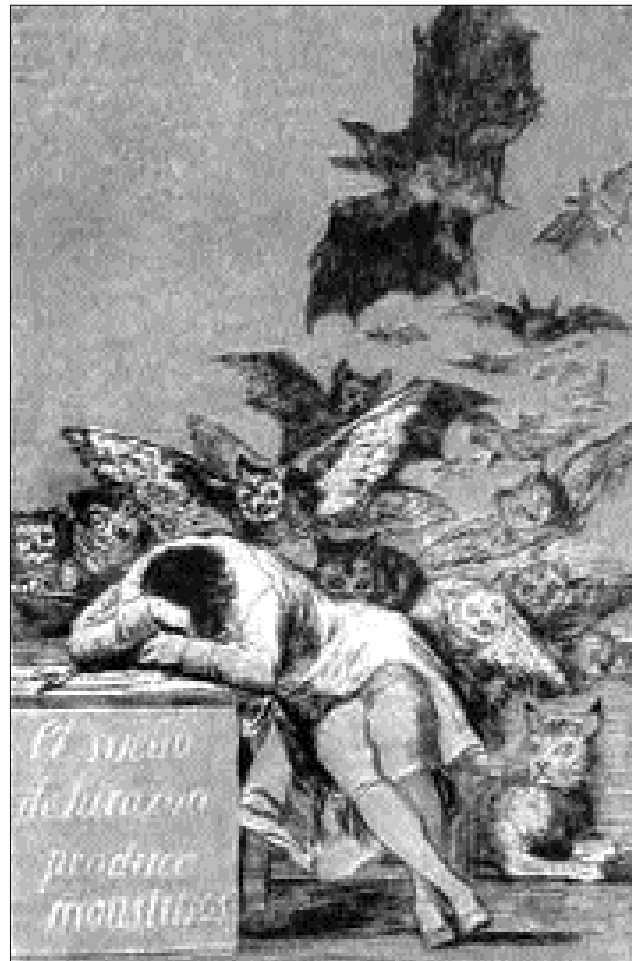
свавільний і надзвичайно небезпечний для вітчизняної науки.

Історія свідчить про існування такої закономірності: якщо якийсь застарілий соціальний інститут не витісняється природним чином (тобто, шляхом конкуренції) новим інститутом, а знищується в протиприродний спосіб (тобто, волонтаристським шляхом), то замість поганого застарілого соціального інституту утворюється ще гірший, хоча й новий.

Ця закономірність стосується й академічних установ. Отже, шлях до прогресу у науковій творчості один: через конкуренцію між науковими корпораціями, — а інший веде до регресу.

Для того, щоб українська наука розвивалася, її слід виводити зі стану стагнації не шляхом руйнування Національної академії наук, яка, очевидно, є застарілою формою організації науки, а шляхом утворення нових наукових корпорацій, які могли б шляхом конкуренції витіснити застарілі форми.

Наукові “опозиціонери”, якщо вони справді турбуються про долю вітчизняної науки, мають не закликати до волонтаристського

Франсіско Гойя. “Сон розуму народжує чудовиськ”. 1799 р. Офорт

ВИЩЕ ПОЛІТИКИ

руйнування застарілих форм організації науки, а вступити з ними в конкурентну боротьбу, і в такий (природний, а не волонтаристський) спосіб витіснити за допомогою нових наукових корпорацій ту ж Національну академію наук України, якщо вона не витримає їхньої конкуренції. Інший шлях — протиприродний і тому неприйнятний.

Держава повинна підтримати саме такий шлях реформування вітчизняної науки, створивши сприятливі умови для наукової конкуренції.

Право на існування хай має та наукова корпорація, яка виявиться конкурентоспроможнішою, а неконкурентоспроможна хай витісняється “мирним” шляхом конкуренції, а не знищується по-волонтаристськи, насильно.

Принцип конкуренції у боротьбі нового зі старим запровадила сама Мати-Природа, а зневага до її законів небезпечна завжди, в т. ч. і при розбудові вітчизняної науки. До речі, за цим же принципом слід реформувати й освіту в Україні.

Конкуренція в науці має ще й те значення, що вона змушує вчених виявляти і розв'язувати фундаментальні проблеми суспільного життя. Без розвитку науки неможливий соціальний (політичний, економічний, правовий, моральний) прогрес.

Як розвиток науки й освіти може реформувати суспільство, свідчить досвід

Японії, Сингапуру, Тайваню, Кореї, Китаю, Індії та інших країн, які у свій час вдалися до політики “імпорту науки й освіти”, пославши тисячі своїх науковців, а також юнаків і дівчат по науку й освіту за кордон. Українське суспільство теж може реформуватися за допомогою соціальної культури громадян і заснованої на ній демократії, “імпортованих” завдяки такій політиці в Україну з прогресивних країн.

Стратегічним фактором, який забезпечує процвітання народів, сьогодні є наука, на якій засновується освіта й соціальна культура громадян. Від стану соціальної культури громадян залежить, якими будуть політика, економіка, право, мораль в Україні.

Пора вже позбутися ілюзії, що громадян мають ошаслилювати держава й державні діячі, що доля громадян у руках політиків. Насправді все навпаки:

Політиків, а не державу чи державними діячами. Що стосується політиків, то, перефразовуючи філософа Гегеля, можна сказати: кожен народ має тих політиків, на яких він заслуговує.

Щасливі народи, які не чекають щастя від політиків, а кують його своїми руками, навчаючись цього у просвітителів, що творять соціальну культуру для громадян, тобто, за допомогою мисли-

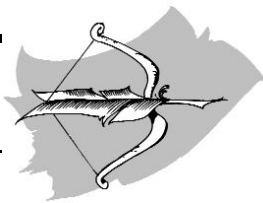
телів, учених, винахідників, письменників, учителів, художників тощо. У народі, який прагне процвітання, має вкорінитися формула: **просвітництво — вище політики, просвітителі — вищі політиків.**

А поки що багато громадян України плекають марні сподівання на політиків, які манять їх “готовою рибкою”, і не виявляють належного інтересу до просвітителів, які можуть їм дати “вудку” для того, щоб вони самі ловили для себе “рибку” і перестали бути залежними від панів-політиків, які експлуатують волю і свідомість громадян під час виборів. А допомагають політикам це робити деякі засоби масової інформації, які замість того, щоб бути каналом просвітництва, експлуатують низький рівень соціальної культури громадян, теж здобуваючи собі з цього користь: “Піпл схває...”

Низький рівень соціальної культури громадян — це не їхня вина, а біда, і на ній часто наживаються як політики, так і засоби масової інформації.

Сумно, дуже сумно... І хочеться зачитувати слова великого українського просвітителя Тараса Шевченка: “Якби ви вчилися так як треба...”

● **Олександр КОСТЕНКО**, доктор юридичних наук, професор, зав. відділу Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

— Безумовно, в ювілейний для заповідника рік Вас озортас чимало думок, проте, мабуть же, є серед них головна. Про що вона?

— Із пам'яті не йдуть дві постаті — Микола Петрович Кищенко і Степан Маркович Кириченко. Перший, у далекі 60-ті обіймав посаду секретаря Запорізького сільського КПРС, а другий керував обласним управлінням культури. Саме вони, у період компартійного мракобісся, не просто відважилися подати ідею заповідання Хортиці, а й домоглися її здійснення. Це, без перебільшення, — великий громадянський подвиг, аналогів якому я не знаю. І сьогодні, коли нарешті до Хортиці звернено стільки належної уваги, мені стає просто моторошно від думки, що було б зараз із перлиною Дніпра, якби не Кищенко з Кириченком. Ми й так ніні не вельми заможні духовно, а то взагалі були б жебраками. Думка про обох звитяжців не лише наснажує, а й зобов'язує, не дозволяє розслабитися. Звісно, свого часу істинну вартість Хортиці відчули Яків Павлович Новицький і Дмитро Іванович Яворницький, але Кищенко з Кириченком закріпили все на практиці.

— Ви обмовилися про «належну увагу» до Хортиці. Що мали на увазі?

— 40 років тому Хортицю проголошено заповідною, але посправжньому заповідною вона ще не є. Влада в усі часи свідомо гальмувала розвиток як заповідної, так і заповідної сутності острова, були періоди в його біографії, коли владоможні спритники взагалі збиралися навіть позбавити Хортицю її високого статусу, і лише внаслідок помаранчевих подій ставлення до острова докорінно змінилося. Зараз нам дуже допомагає обласна державна адміністрація. Зокрема її голова Юрій Анатолійович Артеменко регулярно проводить наради, де обговорюються поточні проблеми заповідника. Свого часу ситуацію навколо Хортиці вдалося змінити на краще завдяки втручання народних депутатів Володимира Олександровича Яворницького, Леся Степановича Танюка, Левка Григоровича Лук'яненка — справжніх українців.

— Чому змінилася владне ставлення до Хортиці?

— Хортиця — джерело, й уособлення тих ідей, які сколихнули Україну наприкінці минулого року, розбудили нашу — і громадянську, і національну — свідомість. Усе це добре розуміли й передбачали владоможці всіх попередніх поколінь, відтак міцно тримали Хортицю в цупких рукавицях упослідження. Це глибоко усвідомлює Віктор Ющенко і як людина, і як народний Президент, осінивши острів державним благословенням.

— Тобто?

— Маю на увазі Указ Президента України від 29 квітня цього року «Про невідкладні заходи щодо розвитку Національного заповідника «Хортиця». Подібних документів за останні 40 років Хортиця знала чимало, але лише цей відкрив широку дорогу відтворенню історичних і природних реалій острова.

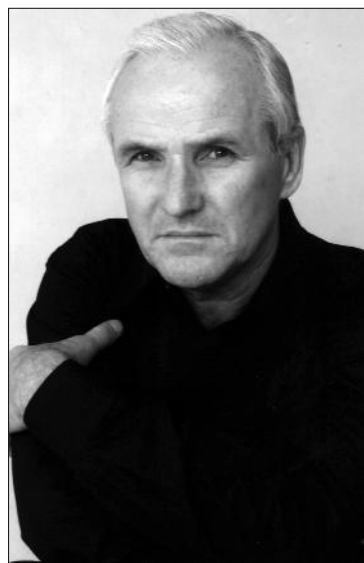
— Ваш прихід — не директорство з того ж ряду?

— Керівником заповідника я став за 28 днів до з'яву згаданого президентського Указу, але моє призначення — пряме продовження, точніше, розвиток ідей, продекларованих у листопаді—грудні 2004 року на Майдані Незалежності у Києві. Так, я добре знаю Хортицю, я усвідомлюю її сутність, глибоко відчуваю цю землю, але для її відродження самого мого знання й енергійності було б замало без підтримки влади. Така, на жаль, поки що українська дійсність, коли більше важить прихильність влади, ніж закон. Я завжди вважав і вважаю, що основою нації, її життєздатності є земля і мова. Тобто, територія, яка вико-

КОСТЯНТИН СУШКО: «ОСНОВА НАЦІЇ — ЗЕМЛЯ І МОВА»

18 вересня 1965 року рішенням Ради Міністрів України Хортицю проголошено Державним історико-культурним заповідником. У квітні 1993-го статус найбільшого острова на Дніпрі підвищено до Національного. Що ж переживає сьогодні шматочок суші, який по праву іменують Національною Святиною? Про це напередодні 40-річчя широковідомого закладу — розмова з генеральним директором заповідника, членом Національної спілки письменників України, лауреатом премії імені Івана Франка Костянтином Івановичем СУШКОМ.

лисила етнос, і мова, за допомогою якої той етнос здійснює комунікативні функції. Стан нашої мови відомий, про нього справжні патріоти України волають на всіх перехрестях, та не кращий і стан довкілля. А тому, очоливши Хортицький заповідник, я відразу взявся рятувати землю.

— Яким чином?

— Ми повели рішучу боротьбу з автомобільною експансією. виявилось, що не такі страшні класичні браконьєри, як звичайні відпочиваючі, для яких немає різниці між асфальтом і зеленим моріжком. Скажіть, будь ласка, на яку перспективу може розраховувати народ, котрий допускає, що по козацьких могилах їздять «Сенси», «Славути» і «Мерседеси», що під колесами машин гинуть залишки нашого Першостепу! Ми відразу кинулися, так би мовити, застоплювати територію. Розставили знаки дорожнього руху, аншлаги (шти з відповідними написами), відновили роботу шлагбаумів. Це — аж ніяк не високі, а буденні речі, та без них неможливі ні сьогоднішні, ні подальші благодіючі зрушення. Загальна територія острова 2359,34 га, з них лише плавні, його південна частина (347 га), мають право без іронії іменуватися заповідними. До плавнів можна долучити вже згадані залишки Українського Першостепу на західному і подекуди на північному та східному схилах хортицького узбережжя, балки, байраки. Решта — мережа оздоровчих закладів, рукотворне лісництво, селища (близько 1400 мешканців), угіддя колишнього експериментального господарства, яке, до речі, вже підпорядковане заповідникові. Така-от географічно-виробнича еклетика, яка представляє сьогодні нашу святиню, відтак,

завдання, як узгодити між собою, як організувати, обійняти всю цю строкатість не просто статусом, а суцільною заповідністю, — завдання не з легких.

— Удасться?

— П'яти місяців для остаточного результату замало, проте підвалини закласти вдалося. Бо, насамперед, держава виділила кошти. Частина пішла на підвищення зарплатні співробітникам, а решта — на укріплення берегів, ремонт приміщення Музею запорозького козацтва, проведення археологічних досліджень, подальша консервація суден першої половини XVIII століття, піднятих із дна Старого Дніпра, відновлення споконвічного природного середовища.

До речі, заповідникові виповнюється 40 років, а земля острова йому досі не передана. Щойно ми підготували всі документи, аби заповідник нарешті отримав Акт на право користування землею. Першим під відповідною угодою поставив свій підпис я, за мною — начальник управління земельних ресурсів міськвиконкому, далі — головний архітектор міста, міський голова. Тепер слово за депутатами міської ради. І тут я мушу сказати: дивно, що долю острова, який належить усій Україні, мають вирішувати депутати обласного центру. Парадокси становлення права і законності? Либонь, вони. А поки що ми оновили зміст переважної більшості аншлагів, фактично принципово змінивши підхід до цього охоронного чинника. Окрім аншлагів, зміст яких роз'яснює вимоги заповідного режиму, поставили такі й інші, які промовляють до людей, скажімо, ось такими словами: «Дорогі друзі! Хортиці приємна ваша присутність», «Плекаючи Хортицю, ми зміцнюємо Україну!»

«Є Бог! Є Хортиця!! Є Україна!!!», «Тихо... Ви у храмі природи». Такі написи не лякають, не погрожують, а звертаються безпосередньо до людських сердець, і я радий, що вони діють.

— Що дає Вам підстави так вважати?

— По-перше, — відгуки людей, по-друге, — результати облаштування туристично-меморіального маршруту «Тарасова стежка», яка стала, до речі, наприкінці травня своєрідною прем'єрою мого директорства. Улітку 1843 року на Хортиці побував Тарас Шевченко, про що пізніше він писав своєму другові Я. Кухаренкові. Зберігся переказ про хортицький маршрут Великого Кобзаря. Так-от, частину цього маршруту ми облаштували сімома гранітними брилами, на яких викарбувано уривок із згаданого листа, а також рядки з творів «Гайдамаки», «Гамалія», «Іржавель» і «Не буду я женитися», в яких згадуються Хортиця і Великий Луг. Приємно, що стежку дуже прихильно сприймають не лише гості Запоріжжя (це зрозуміло), а й мешканці, як справедливо вважається, нашого вельми закомосполізованого краю. Це говорить про те, що треба менше скиглити з приводу того, що нас утискають і русифікують, а вперто робити справу — пропагувати українське. Хортиця дуже потерпіла за більшовицького безчасся, а тому треба зміцнювати її життєдайну ауру. Не через будівництво кав'ярень, готелів, «колес обозрення», а через відновлення природного та історичного середовища. Зараз на Хортиці будується культурно-меморіальний комплекс «Запорозька Січ», навесні наступного року він має стати до ладу. Безумовно, об'єкт матиме успіх у туристів, але справ-

жню хортицьку сутність репрезентуватиме не він. Цю сутність випромінюють скелі, плавні (залишки Великого Лугу Запорозького), балки й урочища, рештки козацьких шанців, розливи ковили на степових дивом уцілілих осередках, кургани, які ми розпочинаємо відновлювати. Тобто, мова про живе середовище, в якому формувалася український етнос, гартувався наш національний характер. До речі, на Козацькому Колі (є на Хортиці такий майдан) ми поставили гранітну стелу вагою до 13 тонн, на якій викарбувано: «Ми були, є і будемо, бо у нашому родоводі — ...» і далі імена видатних українців від Святослава Хороброго до В'ячеслава Чорновола. Серед них — Настя Лісовська (Роксолана), Пилип Орлик, Григорій Сковорода, Тарас Шевченко, Леся Українка, Роман Шухевич. Там же — і Петро Шелест, бо, за моїм глибоким переконанням, цей «залізний комуніст» зробив для України більше багатьох «переконаних націоналістів».

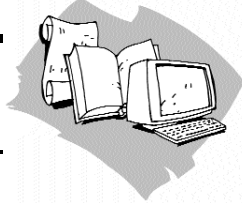
— Процесові зміцнення хортицької сутності не заважає те, що острів опинився в межах потужного індустріального центру?

— Звичайно, сусіда в Хортиці не з кращих, але тут усе залежить від рівня свідомості людей. Він же, попри все, вселяє надію. Люди відчули характер позитивних змін, що започаткувалися на Хортиці й підтримують ці зміни. Але це не значить, що можна розслабитися. Із перших днів директорства я почав дбати про зміцнення охорони острова (адже його площа понад 2000 га!), і ось нарешті мені вдалося знайти кошти і в серпні сформувати цілий підрозділ (30 осіб, а до цього їх було лише 7). Кандидати в охоронці проходять через відповідні співбесіди, зараховані до підрозділу проходять інструктаж, одягають спеціально «під Хортицю» пошиті строї. Незабаром вони пройдуть відповідну підготовку, аби усвідомили, що їм випала доля не комору стерегти, а охороняти, оброну, Хортицю!

— Яким уявляється Вам майбутнє Хортиці?

— Виключно в рамках здійснення генерального плану розвитку заповідника, що був затверджений минулого року, до реалізації якого ми приступили навесні року поточного. Гадаю, протягом 12—15 літ завершиться процес відновлення споконвічного природного середовища, коли від сільгоспугідь залишаться лише згадка. Водночас будуть остаточно музеєфіковані найвишчарніші археологічні пам'ятки: Протовче, скіфське городище, кургани, поселення доби бронзи, святилища, козацькі зимівники і шанці тощо. Повністю буде реконструйовано Скіфський шлях уздовж острова, який стане головним туристичним маршрутом. На повну потужність працюватимуть етнографічний комплекс «Запорозька Січ», музей судноплавства, археології та природи. Більше на Хортиці нічого будувати не слід, бо земля ця самодостатня. Відновлене природне середовище (ліс, степ, лісостеп), котре займає 80 % території острова, разом із реставрованими й музеєфікованими історичними пам'ятками стане і основою, і суттю об'єкта, рівного якому не буде в цілому світі. До речі, цього літа спеціалістами заповідника на Хортиці завершено дослідження гігантського святилища доби бронзи якраз на трасі можливого проходження нових мостів, відкрито нові святилища тієї ж доби у північно-західній частині острова. Усе це, з одного боку, переконливо доводить винятковий сакральний характер Хортиці, а з іншого є зворушливою, широю і щедру реакцією Національної Святині на чуйне ставлення до неї.

Розмову вів
Микола ПАЩЕНКО,
м. Запоріжжя

ДО 100-РІЧЧЯ
ОРГАНІЗАЦІЇ

Одним із основних напрямів діяльності одеської «Просвіти» було створення постійно працюючої бібліотеки з читальною для провадження активної культурно-освітньої роботи. Основу книжкового фонду, що 1906 року нараховував близько 1600 томів, складала приватна книгозбірня відомого в Одесі громадського діяча й історика Леоніда Смоленського. Згодом завдяки придбанню нових книжок, пожегтам таких просвітян як М. Комаров, С. Шелухін, Г. Гармашова та інших загальний обсяг книгозбірні зріс до 2400 томів. У читальні «Просвіти» можна було ознайомитися з українськими періодичними виданнями, що виходили в той час на території Наддніпрянської України («Літературно-науковий вісник», «Рада», «Рідний край», «Слово», «Світова зірниця», «Україна»), Галичини й Буковини («Громадський голос», «Буковина», «Діло», «Зеркало», «Руслан», «Світ»), із часописом американських українців «Свобода». Усе це багатство зберігалось у приміщенні «Просвіти» по вул. Софійській, 30, де безкоштовно обслуговувалися читачі, які відвідували бібліотеку, головним чином, по сердах і суботах.

Керувати бібліотекою було доручено дочці І. Луценка Анастасії, яку після її арешту замінив активний просвітянський діяч А. Ніковський. Ним була проведена важка робота з упорядкування бібліотечного фонду: створено систематичний каталог із усіх відділів, де найповнішими були відділи історії України й українського письменства, вироблено правила користування для читачів.

Крім обслуговування відвідувачів, бібліотека влаштувала безкоштовну передачу частини своїх книжок (дублетів) на потреби тиремної бібліотеки, українським студентам, які потребували українознавчої літератури, до сільської школи на Подолі. Після закриття «Просвіти», її бібліотека перейшла до створеного 1911 року одеського «Українського клубу», де поповнилася книгозбірнею просвітянина М. Цитовича. Коли ж 1913 року було зачинено і клуб, бібліотека перейшла на зберігання до іншого члена «Просвіти» — В. Громашевського, де й перебувала до середини 1920 року.

Також самі просвітяни були власниками бібліотек. Відомий громадський діяч та бібліограф М. Ко-

маров володів значною книгозбіркою, до якої він ретельно зібрав майже всі тогочасні українські видання. Вона налічувала до 3000 назв книжок, які він охоче позичав. Але позичальники часто-густо їх не повертали, губили, і таким чином зникло немало рідкісних видань драматичних творів, журналів. За його заповітом бібліотека мала перейти до одеського «Українського клубу», в разі його закриття — до одеського музично-драматичного товариства «Українська хата». У випадку закриття і цього товариства книгозбірня передавалася до «Бібліографічного товариства» при Одеському університеті.

На момент смерті М. Комарова «Український клуб» було зачи-

марова зберігалася у родині покійного.

Під час Української національно-демократичної революції українські товариства Одеси неодноразово піднімали питання про подальшу долю бібліотек «Просвіти» та М. Комарова. Згодом «Керівничий комітет», що координував діяльність усіх одеських українських організацій, вирішив утворити на базі цих книгозбірень громадську українську бібліотеку. Однак бурхливі політичні події, багаторазова зміна влади в Одесі, громадянська війна завадили втілити це рішення в життя.

Проте ідея створити українську бібліотеку не зникла й була упередметнена постановою Одеської Губ-

ДОЛЯ БІБЛІОТЕЧНИХ СКАРБІВ
ОДЕСЬКОЇ «ПРОСВІТИ» (поч. ХХ ст.)

Доля бібліотек у чомусь подібна до людської. У своєму існуванні вони, як і люди, народжуються, живуть, стають свідками карколомних подій історії, гинуть або животіють у напівзабутті. Як склалася доля просвітянських бібліотек, книгозбірні «Просвіти» та її членів?

Тоді його бібліотека перейшла у власність товариства «Українська хата». Однак через скрутне матеріальне становище й відсутність власного приміщення, товариство не мало змоги зберігати в себе таку цінну книгозбірню. Одразу ж виникла думка передати цю бібліотеку до Одеської публічної бібліотеки, де мав би бути створений окремий відділ ім. М. Комарова. Директор бібліотеки проф. М. Попруженко погодився прийняти книгозбірню М. Комарова і влаштувати окремий іменний відділ, обіцяючи перемістити до нього всі українські книжки, що вже були у книгозбірні й поповнювати новими надходженнями українською мовою. Таким чином громадськість міста могла отримати можливість постійно користуватися українськими книжками й періодикою у спеціально облаштованому для цього культурно-освітньому закладі. Однак устигли передати лише каталог до книгозбірні М. Комарова, коли почалася Перша світова війна. Персонал Публічної бібліотеки було значно скорочено, що унеможливило облаштування українського відділу для громадського користування. І справу відклали до закінчення війни, під час якої бібліотека М. Ко-

політпросвіти від 1 липня 1920 року. Згідно з нею, в Одесі засновувалася Українська державна бібліотека, початковим ядром якої стали саме книгозбірні «Просвіти» та М. Комарова разом із книжками В. Громашевського. У січні 1921 року до них буда приєднана бібліотека вже покійного І. Луценка (завдяки його матері Ганні Луценко) у кількості 1282 примірників, що так само, як і книгозбірня М. Комарова, постраждала від забудькуватих позичальників.

Для зберігання цих книжкових фондів було відведено три кімнати в помешканні українського робітничого клубу ім. Гната Михайличенка на вул. Садовій, 4. Згодом, після припинення діяльності цього клубу, до бібліотеки переходить уесь його двоповерховий будинок. Завідувачем бібліотеки було призначено Г. Вербицьку, яку в травні 1921 року замінив Б. Комаров. З плином часу при бібліотеці було створено дві філії (Пересіпська й Молдавська) на основі відповідних районних «Просвіт». Пересіпський відділ розташувався у приміщенні «Просвіти» ім. Є. Темницького, але проіснував лише кілька місяців. Через недбалість керівництва, відсутність меблів відділ не розпочав працювати і був закритий. Інша доля спіткала

Молдавський відділ. З 1919 року на Молдаванці існувала районна «Просвіта», при якій, завдяки пожегтам просвітян, утворилася своя бібліотека. Очолила її популярна в Одесі українська вчителька К. Гус, яка потім завідувала українською школою ім. І. Стеценка. У 1920 році «Просвіта» була закрита, але бібліотека, що тоді налічувала близько 3000 томів, збергалася під назвою «1-ша Українська Народна Бібліотека ім. Т. Шевченка». Згодом, вона перетворюється на філію Української державної бібліотеки. У вересні 1922 року ці дві установи були злиті в одну бібліотеку і отримали назву «Українська Державна Бібліотека ім. Т. Шевченка в Одесі». Нове помешкання вона отримала у будинку на вул. Градоначальницькій, 8.

Проте на перешкоді нормальному розвитку бібліотеки стала відсутність коштів на придбання нової літератури. Це ставило українську бібліотеку в програшне становище щодо Одеської публічної бібліотеки, яка на той час мала право отримувати обов'язковий безкоштовний примірник усіх видань на території СРСР. Тоді виникла думка про передачу її фондів до міської бібліотеки з утворенням окремого відділу «Ukrainica» «...чи ерація в існуванні на території Укра-

їні окремої української бібліотеки, чи не повинна Одеська Публічна бібліотека нарешті зукраїнізуватися і стати «Одеською Державною Всенародною Бібліотекою» з великим і добре поставленим відділом «Ukrainica»? — озвучив свою позицію завідувач бібліотеки Б. Комаров. Із цього приводу він звернувся з доповіддю до голови Головополітосвіти Самофалова. І 5 серпня 1923 року вийшла постанова Наркомату освіти про передачу фондів Української державної бібліотеки до Одеської публічної бібліотеки. Однак міська бібліотека була вже переповнена книжками, які швидко накопичилися під час революції і великими стосами лежали в кімнатах і коридорах. Тому прийняти ще і значну книгозбірню української бібліотеки вона фізично не могла, і виконання постанови довелося відкласти на невизначений термін.

Протягом семи років українська бібліотека працювала як окрема установа — до 1930 року, коли її фонд, що тоді налічував понад 20000 томів, було приєднано до Одеської публічної бібліотеки. Таким чином міська бібліотека збагатилася низкою цінних видань: львівські, празькі, мініатюрне женецьке (1878) видання «Кобзаря», прижиттєві публікації класиків української літератури, українські часописи «Основа», «Зоря», «Життя і слово», «Літературно-науковий вісник» та інші.

Так, пройшовши складний шлях випробувань, бібліотеки «Просвіти» та видатних просвітян розчинилися у фондах Одеської державної наукової бібліотеки (перейменовано 1930 року), що значно збагатило її науково-пізнавальний потенціал.

Юрій ЧАБАН

АКЦІЯ

Народному депутату України,
Голові Всеукраїнського товариства
«Просвіта» ім. Т. Г. Шевченка
П. М. Мовчану

Відділ Вознесенської райдержадміністрації Миколаївської області висловлює щиро подяку за допомогу в поповненні фондів загальноосвітніх шкіл району довідковою та методичною літературою до початку навчального року.

Бажаємо творчих успіхів і висловлюємо сподівання на подальшу співпрацю.

О. КОБИЛЯН,
начальник відділу освіти

Адміністрація Вознесенської загальноосвітньої школи-інтернату І—ІІ ступенів Миколаївської обласної ради висловлює щиро подяку за надання матеріальної допомоги дітям-сиротам у вигляді довідкової та методичної літератури.

С. САМАРСЬКА,
в. о. директора школи-інтернату

Адміністрація, педагогічний колектив, первинний осередок Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Тараса Шевченка Миколаївського муніципального колегіуму щиро вдячні Вам за добірку книг, які сприяють ут-

МИКОЛАЇВЦІ ДЯКУЮТЬ ЗА КНИГИ

вердженню державної української мови, розвитку національної культури, відродженню національної пам'яті, формуванню національної свідомості та піднесенню духовності й добробуту українського народу. Сподіваємося на подальшу співпрацю в ім'я розбудови Української Держави.

Зі щирою повагою та надією на співпрацю —

С. СІЧКО,
директор Миколаївського
муніципального колегіуму

Фольклорні осередки Миколаївщини, вчителі музики обласної фольклорної експедиції обласного інституту післядипломної педагогічної освіти безмежно вдячні Всеукраїнському товариству «Просвіта» ім. Т. Г. Шевченка та Вам особисто за подаровані комплекти аудіоальбомів із записами етнічної музики регіонів нашої країни.

Комплектами аудіозбірок обласне відділення ВУТ «Просвіта» ім. Т. Г. Шевченка забезпечило всі райони та міста області. Їх отримали в подарунок провідні збирачі фольклору, носії усної народної творчості, вчителі.

Якісні записи, прекрасне художнє оформлення кожного аудіоальбому, світлина виконавців, анотації мистецтвознавців становлять велику цінність для вивчення народної пісенної палітри України.

Щиро сподіваємося на подальші творчі

зв'язки. Нам відомо, що Всеукраїнське товариство «Просвіта» ім. Т. Г. Шевченка спільно з Міністерством культури та мистецтв України видали комплект компакт-дисків «Перлини української культури», які вкрай потрібні навчально-виховним закладам області у викладанні нової навчальної мистецької дисципліни в 9—10 класах «Художня культура України».

Видавці автентичної серії може зацікавити зібраний у селах Надбужжя та Надінгулля Півдня України фольклорний пісенний фонд, матеріали якого ми готові надати!

З повагою —

Л. ПЛУЖНИКОВА-МАНДРА,
керівник обласної
фольклорної експедиції
вчителів-музик МОІППО

Педагогічний та учнівський колективи Першої української гімназії імені Миколи Аркаса щиро дякують Вам за благодійну допомогу. Література, яку Ви подарували нашому закладу, дуже потрібна для вивчення шкільних предметів та поглиблення знань з окремих дисциплін. Сподіваємося на подальшу співпрацю. Вдячні Вам за допомогу та підтримку.

С. БЕРЕЖНИЙ,
директор гімназії

Від імені колективу і користувачів Миколаївської обласної бібліотеки для дітей ім. В. Лягіна прийміть щиро подяку за подаровану обласною організацією «Просвіта» бібліотеку з 23 примірників книг, які є цінним внеском до бібліотечного фонду українців, позаяк вони містять цінну інформацію, що надає можливість задовольнити численні і складні запити дітей, батьків і вчителів.

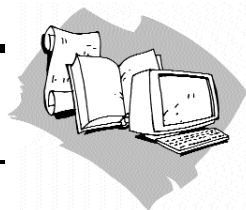
Дозвольте висловити сподівання на подальші дружні взаємини між обласною бібліотекою для дітей ім. В. Лягіна і товариством «Просвіта». З повагою —

Т. ЖАЙВОРОНОК,
директор бібліотеки

Відділ освіти Жовтневої райдержадміністрації Миколаївської області висловлює подяку за допомогу в поповненні бібліотечних фондів загальноосвітніх шкіл району на суму 1500 грн.

Бажаємо творчих успіхів і сподіваємося на подальшу співпрацю.

Л. ПАЛІЄНКО,
начальник відділу освіти

З ІСТОРІЇ

ЗАСНОВНИК ВОЛОДИМИР ТАТОМИР

Юридично Днем народження “Молодої Просвіти” можна вважати 2 травня 1924 року. Тоді у Львові було затверджено останній довоєнний Статут освітнього товариства “Просвіта”, прийнятий на загальному зборі провісвітан 5 березня того ж року, який передбачає створення молодіжних відділів при всіх бібліотеках і читальнях. Ці молодіжні відділи часто не мали окремої назви, бо були невід’ємною частиною “Просвіти”. В окремих місцевостях їх називали “Доріст”, а хтось із просвітан використовує ідею молодіжних гуртків для організації осередків “Пласту”, “Лугу”, “Січі” та інших дитячо-юнацьких спортивних товариств. Але деякі з них носили назву “Молода Просвіта”.

Присяга хорунжого П. Петрика на прапор “Просвіти” під час ювілейних святкувань 1938 р. Присягу приймає гол. І. Брик. Зліва стоять члени виділу: З. Пеленський, М. Дужий, В. Глібовицький і В. Татомир

Перший гурток із такою назвою виник ще раніше — 1922 року. Його заснував 20-річний студент Таємного українського університету у Львові, просвітянин зі Стрийщини Володимир Татомир. Звичайний історичний факт.

Але виявляється, що все життя цієї неординарної людини — інженера, письменника, освітянина — було означене словосполученням “Молода Просвіта”.

Заснувавши “Молоду Просвіту” у Львові, студент В. Татомир своєю роботою засвідчив ефективність і необхідність виховання молоді у “Просвіті” та зміг переконати дорослих товаришів у поширенні цієї роботи на інші осередки. Ця ідея була підхоплена новообраним головою товариства доктором Іваном Бриком. Ставши за кілька років інспектором “Просвіти”, В. Татомир зміг збільшити членство товариства за рахунок “Молодих Просвіт” більше ніж удвічі.

На виховання молоді в 1932—1938 роках було спрямовано основні сили просвітан. У товаристві з молоддю працювало багато талановитих науковців, музикантів, літераторів. Саме в ці роки побачили світ “Пісня Просвіти”, “Десять заповідей “Молодої Просвіти”. Надбанням 30-х років ХХ століття стало і гасло-привітання молодих просвітан: “Для щастя України — живемо щодень!”

Ось річний календар “Молодої Просвіти” 30-х років ХХ століття:

У квітні оновлювалася вивіска просвітянських читалень, урочисто закінчувалися різні зимові навчальні курси, “Молода Просвіта” підбивала підсумки року. Також у цьому місяці проводилися Великодні театральні вистави, концерти, хороводи.

Травень був місяцем жіночим і молодіжним. Святкували День матері, День весни, День молоді.

У червні проводили агітаційну роботу, щоб долучити до “Мо-

лодої Просвіти” молодь, якій виповнилося 14 років, проводили звітно-виборні збори, призначали на наступний рік керівництво (провідника і заступників). Урочисто починався новий рік роботи гуртків “Молодої Просвіти”. Юнаки й дівчата віком 14—17 років разом з іншими товариствами і церквою брали участь в опорядженні цвинтарів, воєнних могил і Святих могил.

У червні, липні, серпні проводилися “прогульки” (екскурсії) до Львова, повітового міста, інших історичних місць, а також літні фестивалі, змагання хорів, оркестрів, різні конкурси.

У липні найактивніше працювали дитячий садок і бібліотека для дітей та молоді.

У серпні обговорювали і затверджували кандидатів від “Молодої Просвіти” до різних навчальних курсів та до “Господарсько-садівничої школи “Просвіти” у Милославці (навчально-відпочинковий заклад для дітей із бідних родин)”.

На початку жовтня йшла особливо активна робота щодо залучення у “Просвіту” нових членів, особливо жінок і молоді. У жовтні провідників читалень, бібліотекарів, керівників хорів, театральних гуртків, провідників “Молодої Просвіти” посилали на фахові курси до Львова.

У читальнях “Просвіти” працювали різні гуртки і секції згідно з тижневим розкладом занять на кожен вечір — із 17-ї до 22-ї години. У більшості сільських читалень, які мали одну кімнату для зібрань, він був таким:

Понеділок. Навчання неписьмених, самоосвітній гурток, голосне читання з “гурткою” (дискусією) для всіх членів.

Вівторок. Робота у бібліотеках, засідання відділу читальні, репетиція театрального гуртка.

Середа. Навчання неписьмених, освітній виклад (лекція провідника гуртка або інструктора фі-

лії, організаційні питання), репетиція хору.

Четвер. Зібрання “Молодої Просвіти”, самоосвітній гурток, голосне читання для усіх членів.

П’ятниця. Робота бібліотеки, зібрання жіночої секції, репетиція театрального гуртка.

Субота. Навчання неписьмених, освітній виклад, репетиція хору.

Неділя. Від 13 до 15 години і від 17 до 22 години зібрання “Молодої Просвіти”, читання або виклад, якийсь захід (забава, концерт, вистава).

Типовою програмою гуртків “Молодої Просвіти” було вивчення історії України й української літератури. Програми гуртків складалася їх провідниками за допомогою інструктора філії на кожен рік, для кожного гуртка окремо. Такий порядок роботи був аж до квітня.

У грудні відзначали День “Просвіти”. В цей день молоді просвітяни традиційно організували віршовані декламації, гарно вбрані дівчата і хлопці з “Молодої Просвіти” обходили всі хати з почесною місією збирання пожертв “Дар Просвіти”.

Такою була довоєнна “Просвіта”. Але з приходом на Галичину спочатку радянської, а потім німецької окупації мережа “Просвіт” була поступово знищена.

У 1941—1943 рр. В. Татомир був керівником відділу молоді Українського Центрального Комітету при ОУН, який займався здебільшого відродженням “Просвіт”. Після війни емігрував спочатку в Німеччину, а потім у Сполучені Штати Америки.

1953 року Володимир Татомир у Філадельфії заснує та очолює першу і єдину організацію “Молодої Просвіти” в діаспорі.

Філадельфійська “Молода Просвіта” імені митрополита Андрея Шептицького видавала книжки, проводила щорічний конкурс на знання українознавства. Вона мала невелике видавництво, бібліотеку й архів. Членами організації були не більше 30-и осіб віком 14—18 років. Серед них: Юрко Перфецький, Аврелія Середа, Ірина Кондра, Богдана Кондра, Ірина Лішинська, Юрій Левицький, Любомир Пиріг, Леонід Рудницький, Зенон Кугут, Анна Ремезовська, Софія Слюзар, Дзвенислава Кравців, Юрій Кравців, Ждана Кравців, Тетяна Кравців, Галина Афанасієва. Деякий час співпрацював із “Молодою Просвітою” історик-літературознавець, секретар науково товариства імені Тараса Шевченка Володимир Дорошенко.

Молоді просвітяни збиралися на 24-й вулиці Філадельфії, де відбувалися дискусійні клуби, молодіжні вечори. На жаль, організація довго не проіснувала. Як згадує колишня молода просвітянка, а нині — директор програми ім. Фулбрайта в Україні Марта Богачевська-Хом’як, відсутність чіткої програми діяльності, а також постійна конкуренція зі студентським християнським товариством “Обнова” та скаутською організацією “Пласт” призвели до того, що після смерті В. Татомира у 1962 році “Молода Просвіта” у Філадельфії припинила свою діяльність. Доля бібліотеки й архіву “Молодої Просвіти” достеменно невідомо, можливо, документи й фотоматеріали зберігаються у родинах колишніх молодих просвітан.

Книжки, написані В. Татомиром, присвячені темі роботи з молоддю. Остання, видана 1960 року, — “Юнацтво в обороні рідної землі” — зберігається у бібліотеці Наукового товариства імені Тараса Шевченка у Нью-Йорку.

● Євген БУКЕТ, член “Молодої Просвіти”

ПОДІЯ

СВЯТО КОЗАЦЬКОЇ ЗВИТЯГИ

25 вересня на Хмельниччині урочисто відзначали Свято козацької звитяги на честь перемоги Богдана Хмельницького під Пилявою 23 вересня 1648 року. У Пиляві на майдані перед Троїцькою церквою й на шляхах, що впадають у цей майдан, зібралися тисячі подолян і гостей зблизка й здалеку. Лунали українські марші — два духовні оркестри змагалися у витонченості й енергійності звучання — це додавало святковості духмяному, погожому недільному ранкові. У цей час у церкві села Пилявка, де помолився перед битвою Гетьман України Богдан Хмельницький, відбувався молебень, було вшановано пам’ять героїв — козаків, полеглих у битві, яка завершилася блискучою перемогою українських лицарів і союзного на той час воїнства кримського хана.

Колона, в голові якої вояки-прикордонники, представники облдержадміністрації, громадських організацій,

ПРОЧИТАЙТЕ ТУЮ СЛАВУ

ПИЛЯВЦІ

21—23 вересня 1648 року неподалік містечка Пилявці (нині — місто Пилява Хмельницької області) славне воїнство Гетьмана Богдана Хмельницького отримало чергову перемогу над польським військом. Те польське військо було величезним — близько 40 тисяч жовнірів і шляхти, а разом зі слугами — близько 90 тис. осіб. Воно було добре озброєне та мало великий обоз.

Проти козаків польська шляхта виставила трьох нових полководців — князів Заславського, Острога та Конецького. Хмельницький із погордою прозвав їх: “перина, латина, дитина”, бо один був уже старий і занадто печений, другий — учений, але до війни непридатний, а третьому ледь виповнилося 20 років.

Польське військо не мало єдиного керівництва, князі не могли утримати дисципліни й ладу в ньому. Панство вибралося на війну, як на гулі: везли з собою повні всілякого добра вози і погрозували, що козаків розженуть самими нагайками.

Козацький табір розгорнувся біля Пилявців, і козаки стали на греблі через Ікву, притоку річки Случ. Якраз за цю греблю і зав’язалася борня. Поляки, навіть не укріпивши як слід свого табору, кинулися на козаків, які обороняли греблю. Три дні тривала битва: то поляки захоплювали греблю, то козаки її знову відбивали.

Дочекавшись приходу татарського війська, Богдан Хмельницький 23 вересня видав наказ до головного наступу. Пустивши в атаку всього три тисячі татар, Хмельницький виманив основні сили польської кінноти. Не маючи спільного керівництва, у своє-

засобів масової інформації, студенти й школярі, ветерани праці й війни, козаки, — розтяглася на кілька верст.

По дорозі до поля бою відбулося урочисте покладання квітів до могили героя Пилявської битви полковника Івана Ганджі. Хід прибув до Кургану козацької слави, де височить камінний хрест і звідки відкривається краєвид за річку Ікву, де на подільських ланах ще знаходять козацькі ядра й наконечники списів... Квіти до підніжжя святого хреста... Потім свято українського мистецтва — змагання в піснях танцях, спортивно-козацькому бойовому й вершицькому мистецтві тривало під овації присутніх протягом кількох годин...

А серед привітальних виступів прозвучало слово генерал-полковника Міжнародної асоціації Козацтва Анатолія Гриви, представника Ради при Гетьмані України. Мета діяльності козацтва — вишкіл молоді зміни національних лицарів, згуртування народу Незалежної України в утвердженні соборної державності, зауважив він.

Борис СПИСАРЕНКО,
письменник

● генерал-осавул Міжнародної Асоціації Козацтва

му поспішному бажанні отримати славу переможця польські полковники кидали в бій нові й нові свої полки. Хмельницький використав цю метушню, і козацька артилерія почала влучно обстрілювати поляків, які щільною масою збилися на греблі. Польське військо не витримало обстрілу і відступило. Тоді у бій вступила козацька піхота й почала відтісняти поляків до їхнього табору, який і не був готовий до оборони.

Польські полководці повністю втратили управління над військом, і воно почало в паніці відступати на Костянтинів. “Як прийшов вечір, — писав польський офіцер, — панове регіментарі й полковники з’їхалися тихцем і, ховаючись у темній ночі, з усієї сили почали тікати. І покинули корови, знаки і гармати, табори і вози численні, що рахуються намногократів сто тисяч. Як кінце військо побачило, що немає старшини, покидало на землю зброю, панцирі, копії, і все пішло врозтіч, видавши на різню піхоту... Всі наші біжать потомлені на всі боки. Інші й пішки ідуть, ведучи за собою коні. Бо такий страх, така морока охопила наших, що втікали чвалом, поки коні могли, казали, що за ними татари йдуть!..”

Захопивши польський табір, козаки отримали величезні трофеї: обоз, гармати, зброю, золото та срібло.

Битва під Пилявцями стала черговою перемогою українського козацтва на шляху до виборення “козацьких вольностей” та утвердження українського Гетьманату.

Анатолій ГРИВА,

Міжнародна Асоціація
“Козацтво”,
генерал-полковник козацтва

Центральне правління Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Т. Г. Шевченка, працівники секретаріату глибоко сумують, поділяючи невтішне горе заступника Голови товариства, відповідального секретаря М. Т. НЕСТЕРЧУКА — передчасну смерть єдиного сина

МАКСИМА

Вічна йому пам’ять!

Редакція газети “Слово Просвіти” висловлює найщиріші співчуття першому заступнику Голови Товариства, відповідальному секретареві ВУТ “Просвіта” імені Т. Г. Шевченка Миколі Трохимовичу НЕСТЕРЧУКУ з приводу передчасної смерті його сина

МАКСИМА

Вічна йому пам’ять!

Найщиріші співчуття колезі й керівникові Миколі Трохимовичу НЕСТЕРЧУКУ з приводу передчасної смерті сина

МАКСИМА

висловлюють керівники всіх обласних “Просвіт”, просвітяни України, друзі й товариші покійного.

Уявити собі образ Києва без Замкової гори з подільськими кварталами навколо неможливо. Ніхто цього і не намагається спростувати. Ніхто і не зазіхає на цей прадавній терен київської історії. Здавалося б... Проте ще з десяток років тому ніхто б і не подумав, що живописним схилам правого берега Дніпра може загрозувати приватизація і забудова. Що урочисто-величний краєвид, який донедавна відкривався очам із палуб пароплавів, який увічнював Київ у стародавніх хроніках і сучасних фотопутівниках, виявиться таким незахищеним від мажорів-архітекторів, готових померезити не одним століттям вирізьблений силует "ластів'ячими гніздами" котеджів для нових українців.

Із Замкової гори відкривається панорама долини Дніпра, Верхнього міста, урочищ Гончарі та Кожум'яки. Кілька десятиліть правовірні киеволюби надували щокі, зустріючи мечі концептів збереження унікального ландшафту й історичної забудови урочищ. І що ж ми маємо на сьогоднішній день? Плодом "злочинної пристрасті" практикуючих архітекторів і міської влади став, як і годиться за міфологічними канонами, "Мінотавр" — "Проект будівництва культурно-політичного центру "Площа Європи" в урочищі Гончарі-Кожум'яки в Подільському районі м. Києва" і "Проект забудови урочищ Гончарі-Кожум'яки", виконаний АТ "Київпроект". Претензійний мікс архітектурних стилів, приватновласницьких амбіцій і провінційних комплексів.

Якісь неоптимістичні літературні аналогії спливають у пам'яті. І насамперед, що закономірно, "шикарний син" недолугих батьків із комедії Нечуй-Левицького "На Кожум'яках". Мабуть, наврочив український повістяр "голохвастовщину" стародавнім урочищам.

Бідкаючись наслідками гарливої роботи "історичного плуга" над заповідними територіями "матері городам руським", мимоволі починаєш дмухати на холодне. А що ж тепер буде з Замковою горою? Оточена посадом крутих котеджів із джипами і мерседесами, за логікою сучасних містобудівників, вона, мабуть, повинна увічнитися якоюсь "суперкрутизною" з позавчорашніх західних журналів?

Піднімемось і подивимось на Замкову гору сьогодні. Побачимо плато, розділене неглибоким яром штучного походження на дві нерівні частини. Основна північно-західна частина (360х160 м) з трьома мисоподібними виступами густо вкрита деревами і кущами. Тут знаходяться залишки кладовища XIX—XX ст., а також залишки споруд, металеві прутья і стовпи XX ст. Територія південно-східної частини (120х70 м), яка розташована значно нижче основної і мисом виходить у бік Старокиївської гори, вільна від рослинності, тільки східний її схил вкритий деревами і кущами. Біля північно-західного краю плато знаходиться металева вежа тригонометричного пункту. Залишки цегляної стіни біля західного краю плато — частина огорожі кладовища Флорівського монастиря — перебувають у стані руїнації.

Унікальний стародавній терен, який у будь-якій цивілізованій країні був би перетворений на дієву модель збереження, використання і передачі знань, на місце патріотичної ініціативи підрастаючого покоління, перебуває в запустінні й захланні. У той час як виявлені тут пам'ятки археології, історії та культури, топографічна нерозривність з історичними урочищами Гончарі та Кожум'яки, збереженість ландшафтних краєвидів і візуальних зв'язків з іншими історичними районами Стародавнього Києва могли б знайти доцільніше використання, гідне столиці України.

Ризикнемо пофантазувати. А що як перетворити Замкову гору на цивілізований рекреаційний район Києва і розмістити тут тематичний парк стародавньої київської архітектури? Хай би він називався "Київград".

Чому саме стародавньої? Можна констатувати, що сучасний киянин не знайомий ні з архітектурою, ні з побутом Стародавнього Києва. Втрачені не тільки і не стільки секрети будівельного ремесла, втрачено зв'язок часів, традиції і пам'ять народу. Реконструкція церкви Богородиці Пирогошої на Подолі, не вписаної в єдиний контекст архітектурного і життєвого устрою, не ліквідує цієї прогалини в освіті й світовідчутті.

За підрахунками дослідників, уся площа стародавнього Києва в часи максимального розквіту досягала 360—380 га. Розміри давньоруського двору становили 0,02 га. На од-

Таким був дитинець стародавнього Києва. Реконструкція Юрія Асєєва

ФАНТАЗІЇ НА ТЕМУ ЗАМКОВОЇ ГОРИ

ному гектарі, таким чином, могло знаходитися близько 50 житлово-господарських комплексів (дворів), а на 10 га — 500. За підрахунками науковців, князівські та боярські двори займали площу близько 4 га. З урахуванням вільної від забудови території вулиць і майданів кількість дворів у Стародавньому Києві становила близько 9 тис. У них проживало близько 45 тис. чоловік. Ці цифри характеризують Київ XII—XIII ст.

Обмеженість території Замкової гори і використання її як історичного парку передбачає наявність достатнього вільного простору, диктує вибірковий підхід у визначенні об'єктів макетування. У той же час обрані для показу пам'ятки повинні давати цілісну картину масштабності, високих стандартів якості й художнього рівня будівельних робіт, значних економічних ресурсів Стародавнього Києва, під знаком культурного впливу якого будувалися стільні міста інших князівств. Принцип розміщення експозиційних об'єктів повинен відповідати історичній топографії.

"Стоять київські гори непорушно, заглядають в синій Дніпро, як і споконвіку, несуть на собі пам'ятку про минувшість для того, хто хоче її розуміти, і ждуть не дїждуться, поки знов вернеться до їх слава старого великого Києва, поки знов завітчають їх потомки давніх батьків свіжими квітками історії..."

(І. Нечуй-Левицький. Вечір на Владимирській горі". 1910 р.)

Відібрані об'єкти (фортифікації, храми, палаци, житлова садиба, ремісничі майстерні), які зводилимуться із збереженням архітектурно-художньої характеристики пам'яток, мають бути не більше людського зросту, побудовані із легких сучасних матеріалів. Більшість об'єктів "Київграду" повинні бути чотиристорінними, за винятком ремісничої майстерні й житлового зрубу. Ці останні можуть бути тристорінними з розкритим з одного боку інтер'єром. Кожна будівля вписуватиметься в рамки всього ансамблю, в якому знайдуть відображення коло шоденних турбот наших пращурів, ремесла міста, світ, пов'язаний із богами і релігійним життям, інтерпретація різних галузей суспільного життя і діяльності, які відігравали вирішальну роль у житті русичів XII—XIII ст.

На нашу думку, створення такого експозиційного простору на Замковій горі з різноманітністю вписаних у живописні краєвиди макетів будівель і структур, вертикалі яких повторюватимуть нерівні контури гори, не порушуючи її ландшафту, не тільки дасть нове життя пам'ятці, але й відповідатиме міжнародному досвіду розвитку культурної індустрії.

Уперше спроби розповісти про особливості національного характеру через показ традиційної архітектури і народних костюмів були, як відомо, здійснені ще в XIX ст. на перших міжнародних маніфестаціях, знаних як "всесвітні виставки". Так, на Всесвітній виставці в Парижі 1867 р. на "Вулиці народів" експонувалися макети деяких відомих дерев'яних будівель епохи пізнього середньовіччя зі Швеції та Норвегії, а також ціла галерея манекенів, одягнених у шведські й норвезькі національні костюми. Досвід оформлення всесвітніх виставок було використано в концепції Скансена (1891, Стокгольм). Його перші відвідувачі були вражені діорамами інтер'єрів житлових будівель із справжньою обстановкою, населених манекенами в народних костюмах, із натурально відтвореними вуличними сценами. У XX ст. такі сцени постійно включали в експозиції музеїв етнографії. Втілюючи ідею взаємодії культури і природи, екомузєї служили одночасно пізнанням і розвагам. Поєднання наукового характеру й розважальності притаманне і сьогоднішнім музеологічним пошукам. На Заході все більшого розповсюдження набувають музеї-видовища. Так, у Центрі вікінгів у Йорку, що має колосальну популярність, за допомогою театральних прийомів, запозичених із досвіду галереї мадам Тюссо, спробували представити цілі сцени з життя й побуту виявленого археологічними розкопками містечка вікінгів X ст. Достовірність відтворених реалій давно минулого часу дає можливість відвідувачу одержати живе та образне відчуття зупиненої історичної миті. Ефект справжності посилюють спеціальний звукоряк, відтворені натуральні запахи.

Влаштувачі музею дали волю і фантазії, і уяві. Але це виводило спіраллю на міцну наукову основу. Унікальні археологічні знахідки залишків поселення вікінгів X ст. були зафотогографовані, реставровані, законсервовані й повернені на колишнє місце. З метою історичної точності спеціальна група дітей і дорослих вивчала давньоскандинавську мову, щоб відтворити "звуки стародавньої вулиці вікінгів". Поруч із видовишною інтерпретацією історії розміщується зал археологічних знахідок та експозиція відкритих археологічних розкопок, які подають науковий ракурс образних трактувань. При цьому справжні предмети, організовані в тематичні комплекси, після емоційної образної преамбули сприймаються зацікавленіше й свідоміше. Для нас у цьому досвіді важливо, що на Заході значну роль у формуванні інтересу до історії відіграють ігрові моделі. Не заперечуючи наукової та освітньої ролі класичних музеїв у популяризації культурного спадку нації, сьогоднішня музеологія шукає нетрадиційних підходів і творчих ідей, народжених сучасними досягненнями науки й техніки.

Нарешті ще один, уже не музеологічний, приклад із західного культурного досвіду. У Брюсселі, в центрі міста, знаходиться архітектурний парк "Міні-Європа". На віднос-

но невеличкій замкненій території живописно розмістилися макети в людський зріст 100 найвизначніших архітектурних шедеврів європейського континенту. Об'єкти показу виконані в масштабі 1:25 із сучасних матеріалів, із західною ретельністю і якістю, розміщені за регіональним принципом. Кожна пам'ятка має вичерпну анотацію. Відвідувачі можуть сфотографуватися біля Ейфелевої башти, не виїжджаючи в Париж. Такі об'єми "путівники" по світових визначних пам'ятках є і в інших країнах. Відомо, що ця ідея дуже продуктивно експлуатується в "Дісней-лендах", де макети архітектурних шедеврів виступають складовими наскрізного шоу.

У нашому випадку досвід магнатів туристичної індустрії повинен використовуватися раціонально, без "діснеєфікації". Мається на меті створення культурного середовища, умов для взаємодії людей і архітектури, світу сучасності й предметного світу минулих епох. Парковому характеру території відповідатиме обрана ігрова форма подачі історії, але з максимальним дотриманням достовірності й наукового підходу.

До "Київграду" вестимуть кілька доріг. Окрім існуючих металевих сходів з Андріївського узвозу, пропонується здійснити розчистку і благоустрій старої дороги, що вела на Замкову гору з боку Верхнього Валу, крутого підйому з колишньої вулиці Чорна Грязь. На нашу думку, привабливість цієї рекреаційної зони збільшиться, якщо з'єднати Замкову і Старокиївську гори канатною дорогою. Відомо, що на початку XVI ст. в'їзд до воеводського замку на горі знаходився з боку Старого Києва і являв собою ланцюговий підйомний міст, перекинутий через сучасний Андріївський узвіз на гору Уздихальницю.

На території "Київграду" доречно організувати сувенірну торгівлю всім, що має стосунок до Київської Русі й Стародавнього Києва: книгами, довідниками, ілюстрованими виданнями, сувенірними копіями давньоруських прикрас, ремісничих виробів, ляльок тощо.

Усі роботи зі створення "Київграду" повинні здійснюватися з урахуванням інженерно-геологічного стану схилів і поганої збереженості культурного шару Замкової гори. Давньоруські культурні нашарування в її межах серйозно постраждали ще в епоху відродження міста в XV—XVIII ст., у свою чергу пізньосередньовічні шари були пошкоджені під час будівництва цвинтаря Фролівського монастиря, а також численними обвалами та зсувами стрімких схилів гори. Недоторкані лінзи культурного шару трапляються тільки по краях гори, на верхніх зрізах її схилів, де було складно копати могили. Тому ніяке фундаментальне будівництво, архітектурно-бульдозерна діяльність на території гори недопустимі. При спорудженні об'єктів "Київграду" та плануванні рекреаційних функцій необхідно передбачити збереження існуючих навантажень ґрунту на підпорну стінку з боку Андріївського узвозу. Жодне втручання в середовище не повинно порушити чудових краєвидів Замкової гори ні з Верхнього міста, ні з Подолу, вимоги охорони пам'яток археології, зашкодити інтересам перспективного розвитку заповідної території.

Оксана ФІСУН,
заслужений працівник
культури України

ПОЖЕРТВИ НА ТАРАСОВУ ЦЕРКВУ

Продовження. Поч. у ч. 39–52 за 2003 р., ч. 2–9, 11–14, 16–18, 20–26, 28, 30, 32, 34, 37, 39, 41, 43, 45, 51 за 2004 р. ч. 3, 6, 7, 9, 11, 14, 15, 20, 22, 26–28, 29, 32, 35 за 2005 р.

Барабанов М. та Рудь О., м. Київ	50,00
Богдан О. В., м. Чортків Тернопільської обл.	20,00
Большаков Л. П., м. Чортків Тернопільської обл.	10,00
Василишин Я. С., м. Чортків Тернопільської обл.	20,00
Ватаманюк В. І., м. Київ	100,00
Войцішук М. В., м. Чортків Тернопільської обл.	10,00
Данилюк В. О., м. Тростянець Івано-Франківської обл.	20,00
Запотічний І. В., м. Чортків Тернопільської обл.	50,00
Ісаєва І. М., м. Дніпропетровськ	10,00
Книшук В. І., м. Перемишляни	50,00
Коновалова О. А., м. Чортків Тернопільської обл.	10,00
Копирко О. І., м. Чортків	

Тернопільської обл.	20,00
Кравець Ф. М., м. Стрий Львівської обл.	50,00
Кравченко Л. П., м. Харків	20,00
Кулик О. О., м. Чортків Тернопільської обл.	10,00
Кучер С. В., м. Київ	25,00
Луковенко Р. П., с. Прихідьки Пирятинського р-ну Полтавської обл.	10,00
Лутугинська гімназія — 62	65,00
Любченко Е. М., м. Кременчук Полтавської обл.	100,00
Ляшук Т. В., м. Чортків Тернопільської обл.	10,00
Магарук Я. М., м. Маріуполь Донецької обл.	50,00
Макотерський Ю. Ф., м. Чортків Тернопільської обл.	10,00
Мамрич С. М., с. Стрільбичі Львівської обл.	50,00
Михайлів О. В., підприємець Івано-Франківська обл.	100,00
П'ятківська Д. І., м. Денісів Тернопільської обл.	200,00
П'ятківська Д., с. Денісів Козівського р-ну Тернопільської обл. (замість вінка на могилу блаженної пам'яті багаторічного голови районного об'єднання товариства української мови "Просвіта" і засновника цієї ор-	

ганізації, члена районної ради УНП, члена Народного Руху України за перебудову від 1990 р. Дмитра Павловича Федика)	50,00
Паюк і Колеба, м. Львів	100,00
Петренко М. П., м. Чортків Тернопільської обл.	50,00
Поліщук О., м. Київ	200,00
Польова В. О., м. Чортків Тернопільської обл.	20,00
Романюк В. С., м. Стрий Львівської обл.	50,00
РОО Всеукраїнського т-ва "Просвіта"	510,00
Саврук М. І., м. Чортків Тернопільської обл.	10,00
Сизоненко Микола Макарович та Пелагея Іванівна, м. Красногорівне	10,00
Сім'я Мартинюків: мати Олександра, дочки — Марія й Надія, м. Хмельницький	110,00
Слободян Л. Н., с. Басинці Борщевського р-ну Тернопільської обл.	20,00
Сташевська Н. В., учениця 5 кл. школи № 7, м. Чортків Тернопільської обл.	50,00
ТЗОВ "Весна", м. Калуш Івано-Франківської обл.	500,00
Черемухіна Л. О., м. Дубно Рівненської обл.	20,00
Шапран М. І., Шатурський О. Я., Шатурська В. П., м. Київ	300,00

Добровільні пожертви "На Кобзареву Церкву":
МБФ "Українська Родина"
Р/р № 26045200145101
в Подільській філії
АКБ "Київ",
МФО 320401
ЗКПО 21709106

ПОПРАВКИ Й УТОЧНЕННЯ
 Замість надрукованого у ч. 35, за 2005 р. "ЦИШЛИК О. І., м. Львів" слід читати "ЦИГИЛИК О. І., м. Львів — 1002 грн."

Хотинське райоб'єднання ВУТ "Просвіта" ім. Т. Г. Шевченка Чернівецької області (ч/з Боршуляка П. А., голову райоб'єднання ВУТ "Просвіта")

Андронатій В. М., м. Хотин	10,00
Гаєвський П. М., м. Хотин	20,00
Журавська В. О., м. Хотин	10,00
Малімонік С. В., м. Хотин	10,00
ВСЬОГО:	50,00

Хотинська художня школа	
Кириленко М. Г., м. Хотин	10,00
Піхут З. О., м. Хотин	10,00
Піхут О. М., м. Хотин	10,00
ВСЬОГО:	30,00

Хотинська районна рада (ч/з Жейкову О. Б.)	
Андрощук В. В., м. Хотин	5,00
Боднарюк В. О., м. Хотин	5,00
Васильєв С. Д., м. Хотин	2,00
Ватаманюк Т., м. Хотин	5,00
Гуцол О. М., м. Хотин	5,00
Жейкова О. Б., м. Хотин	10,00
Кифлюк А. В., м. Хотин	2,00
Корнівський О. Г., м. Хотин	10,00
Костенко В. Я., м. Хотин	10,00
Палченко Б. С., м. Хотин	5,00
Петров А. Г., м. Хотин	5,00
Сафронюк М. М., м. Хотин	10,00
Снігур О. Г., м. Хотин	5,00
Тимчук Г. М., м. Хотин	20,00
Шевчук О. В., м. Хотин	2,00
Юзько Г. І., м. Хотин	10,00
ВСЬОГО:	51,00

Управління сільського господарства (ч/з Назаренко Н. В.)	
Бернавський Б. І., с. Долиняни	2,00
Бойко Б. Д., м. Хотин	2,00
Бур О. П., м. Хотин	2,00
Гаватюк Г. І., с. Анадоли	3,00
Дорош В. В., м. Хотин	3,00
Забара В. В., м. Хотин	2,00
Назаренко Н. В., м. Хотин	2,00
Осадчий А. Г., м. Хотин	3,00
Сирота З. В., м. Хотин	2,00
Скрипник О. Г., м. Хотин	2,00
Скрипник С. М., м. Хотин	3,00
ВСЬОГО:	25,00

Хотинський центр електрозв'язку № 3 (ч/з Антошук Л. О.)	
Антошук Л. О., м. Хотин	10,00
Васильєва Г. І., м. Хотин	10,00
Владичан О. Г., м. Хотин	10,00
Марчишина В. Б., м. Хотин	5,00
Мусурівська Т. І., м. Хотин	5,00
Одайний А. І., м. Хотин	5,00
Толок Т. О., м. Хотин	20,00
Худякова Л. В., м. Хотин	5,00
ВСЬОГО:	70,00

Хотинська центральна районна аптека № 24 (ч/з Винокурову С. І.)	
Алексєєва А. П., м. Хотин	2,00

Бутейська Н. Д., м. Хотин	2,00
Винокурова С. І., м. Хотин	5,00
Головатинська Л. М., м. Хотин	2,00
Ломницька Т. І., м. Хотин	5,00
Морозова Т. І., м. Хотин	3,00
Одинець Т. М., м. Хотин	2,00
Саранчук С. О., м. Хотин	2,00
Фриук Л. В., м. Хотин	3,00
Чинчик М. М., с. Рукшин	2,50
Чинчик Н. М., с. Рукшин	2,50
ВСЬОГО:	41,00

Хотинське фінансове управління (ч/з Романюк Т. В.)	
Анішевська Г. І., м. Хотин	2,00
Ботушанська М. А., м. Хотин	2,00
Волощук Г. М., м. Хотин	2,00
Горбова Т. В., м. Хотин	2,00
Долинська З. М., м. Хотин	2,00
Іванська А. А., м. Хотин	2,00
Курочкін А. О., м. Хотин	2,00
Орчакова З. М., м. Хотин	2,00
Романюк І. А., м. Хотин	2,00
Романюк Т. Л., м. Хотин	2,00
Турчиненко О. Ю., м. Хотин	2,00
Усата М. Д., м. Хотин	5,00
Юзва М. А., м. Хотин	3,00
ВСЬОГО:	30,00

Хотинський будинок школяра (ч/з Погоржельську В. Ф.)	
Башкатов С. В.	1,00
Башкатова В. Ф.	1,00
Бойко З. І.	1,00
Бойко Л. А.	1,00
Бордюжан Ю. В.	5,00
Гончар А. С.	1,00
Гончар Л. П.	1,00
Гончар Я. А.	1,00
Гончаров В. О.	5,00
Граб Г. А.	1,00
Гураль О. І.	5,00
Дерев'яно В. І.	5,00
Донцов О. В.	5,00
Жиделева Л. В.	5,00
Захотій М. В.	10,00
Зінзюк В. В.	5,00
Івах М. В.	5,00
Ільків Є. П.	1,00
Ільків Н. П.	1,00
Ільків С. П.	1,00
Костенко О. Н.	1,00
Креймер Г. М.	5,00
Кукрицький В. М.	5,00
Лисов С. М.	1,00
Лікаренко В. І.	5,00
Мала С. І.	1,00
Мороз Л. Р.	2,00
Онуфрійчук Н. П.	5,00
Пастушак В. В.	1,00
Пастушак В. Н.	1,00
Перепічка А. А.	5,00
Погоржельська В. Ф.	10,00

Придрік В. Д.	5,00
Протасюк І. В.	5,00
Ряба К. Г.	5,00
Рябой І. Г.	5,00
Сарман В. С.	5,00
Сінкевич Я. О.	5,00
Січкач Ф. В.	1,00
Славний О. В.	5,00
Снігур В. М.	1,00
Снігур Є. С.	2,00
Солодка Г. С.	5,00
Солодкий В. І.	5,00
Тамполар В. Д.	5,00
Тігр І. Ю.	1,00
Ткаченко О. Б.	5,00
Трасковский А. І.	5,00
Фонарюк З. І.	1,00
Цихановський Г. В.	5,00
Шаміс Л. Г.	5,00
Шевчук В. М.	5,00
Шишковський М. В.	5,00
ВСЬОГО:	44,00

Ярівська ЗОШ I—II ступенів (ч/з Марка В. В.)	
Бамбуляк В. С., с. Ярівка	1,00
Гаврилюк В. В., с. Ярівка	1,00
Гаврилюк І. І., с. Ярівка	1,00
Гаврилюк І. О., с. Ярівка	1,00
Гаврилюк М. В., с. Ярівка	1,00
Гаврилюк Ю. О., с. Ярівка	1,00
Гуцул Д. С., с. Ярівка	1,00
Гуцул І. С., с. Ярівка	1,00
Дорош В. В., с. Ярівка	3,00
Дорош О. В., с. Ярівка	3,00
Доскальчук М. В., с. Ярівка	1,00
Инсурецел В. І., с. Ярівка	1,00
Лалак А. В., с. Ярівка	1,00
Марко В. В., с. Ярівка	2,00
Погоріловський І. В., с. Ярівка	1,00
Стратійчук І. І., с. Ярівка	1,00
Ткач Б. Р., с. Ярівка	1,00
ВСЬОГО:	49,00

Ставчанська ЗОШ I—II ступенів (ч/з Максимчука В. М.)	
Адажій Г., с. Ставчани	2,00
Букорос Д., с. Ставчани	3,00
Голик С., с. Ставчани	1,00
Гричук Т., с. Ставчани	1,00
Груба О., с. Ставчани	1,00
Грубляк В., с. Ставчани	1,00
Грубляк Ю., с. Ставчани	1,00
Гуцул В., с. Ставчани	0,5
Гуцул Р., с. Ставчани	0,5
Довганюк Т., с. Ставчани	2,00
Дячук О., с. Ставчани	1,00
Козак О., с. Ставчани	0,5
Котова А., с. Ставчани	0,5
Кричунок Ю., с. Ставчани	2,00
Москалюк Л., с. Ставчани	2,00
Москалюк О., с. Ставчани	2,00
Перебіківська І., с. Ставчани	3,00

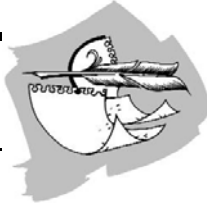
Сандуляк Ю., с. Ставчани	2,00
Тичук Ю., с. Ставчани	1,00
Тодеренчук Т., с. Ставчани	2,00
Туневич Г., с. Ставчани	0,5
ВСЬОГО:	67,00

Хотинська організація "Всеукраїнське об'єднання ветеранів" (ч/з Боршуляка П. А.)	
Блашко І. М., с. Каплівка	5,00
Ворошан О. А., м. Хотин	2,00
Заєць В. О., м. Хотин	2,00
Кондратюк О. П., м. Хотин	1,00
Кондратюк О. С., м. Хотин	1,00
Куровська Г. В., м. Хотин	1,00
Рижий В. В., м. Хотин	10,00
Семенов Б. Г., м. Хотин	5,00
Сигановський О. Н., м. Хотин	2,00
Урсов В. М., м. Хотин	1,00
Урсова Н. Ф., м. Хотин	1,00
Фонарюк М. Т., м. Хотин	4,00
ВСЬОГО:	35,00

Антошук Л. О., Хотинський центр електрозв'язку № 3	70,00
Боршуляк П. А., Хотинське "Всеукраїнське об'єднання ветеранів"	35,00
Боршуляк П. А., Хотинське райоб'єднання "Просвіта"	50,00
Боршуляк В. З., Хотин РСС, споживче товариство	41,00
Бурмей І. М., Хотинське управління газового господарства	230,00
Винокурова С. І., Хотинська центральна районна аптека № 24	20,00
Дудка Л. І., Хотинське РСС, споживче товариство	314,00
Жейкова О. Б., Хотинська районна рада	110,00
Максимчук В. М., Ставчанська ЗОШ I—II ст.	67,00
Марко В. В., Ярівська ЗОШ I—II ст.	49,00
Назаренко Н. В., Хотинське управління сільського господарства	25,00
Онуфрійчук Г. Є., Хотинська міська рада	51,00
Погоржельська В. Ф., Хотинський будинок школяра	71,00
Романюк Т. В., Хотинське фінансове управління	30,00
Федів В. Р., Хотинська громада церкви Різдва Христового УПЦ КП	44,00
Фуга В. Т., Хотинське районо товариство політв'язнів і репресованих	50,00
Хотинська художня школа	30,00
РАЗОМ:	1287,00

ПРАЦІВНИКИ ВИДАВНИЦТВА "ВЕСЕЛКА"	
Андрухів Д. С.	50,00
Базилевич О. А.	10,00
Бердяев О. О.	5,00
Березанська Т. В.	4,00
Богаєвський В. В.	5,00
Бойко І. Т.	110,00
Брановицька О. Г.	5,00
Букша В. О.	2,00
Бурковська Г. М.	20,00
Василіук В. Т.	50,00
Волович М. З.	7,00
Гальчинська Н. А.	15,00
Герейло С. О.	10,00
Глазунов А. І.	20,00
Голяк Т. І.	5,00
Гордієнко Г. І.	5,00
Гоян Я. П.	250,00
Григорук І. М.	10,00
Гуща І. В.	5,00
Дзюба Б. М.	7,00
Дубініч В. О.	5,00
Зайцева В. І.	10,00
Зборовський С. В.	7,00
Іляш А. І.	5,00
Кайдалова В. М.	10,00
Кобилінська О. К.	3,00
Козлова С. А.	20,00
Кравчук Т. М.	5,00
Криворучко П. Ф.	10,00
Крюкова Н. М.	6,00
Кучер Н. В.	5,00
Лисенко О. О.	5,00
Львовичка Є. О.	10,00
Лялюшко В. С.	4,00
Матвейчук З. І.	2,00
Матюшенкова Г. В.	10,00
Озерчук Л. О.	10,00
Олексієнко Л. В.	3,00
Островська Л. В.	5,00
Петік Л. В.	4,00
Плаксії О. Г.	5,00
Плінштейн Н. В.	10,00
Пшінка М. С.	30,00
Рогач Г. В.	30,00
Рожновська А. В.	7,00
Романюк Н. П.	12,00
Рубан Л. М.	10,00
Стадник Р. А.	2,00
Стаднюк Л. А.	5,00
Старовойтова О. Л.	2,00
Ткаченко Д. Б.	10,00
Хайнацька Н. І.	50,00
Ціпка В. І.	50,00
Чайка О. Т.	5,00
Шевченко Р. І.	5,00
Шимкевич Л. Г.	10,00
Шульга Ф. А.	5,00
Шуневич О. К.	2,00
Якименко П. О.	5,00
Яремійчук О. С.	20,00
ВСЬОГО:	1009,00

УСЬОГО НА РАХУНКУ ТАРАСОВОЇ ЦЕРКВИ — 727 528 грн. 48 коп.

Їх завжди бачили разом — чекіста Левчука (списаного “з лав” через сухоти) і поета Фальківського. Були подібні, як дві краплини дитячої крові; їх часто плутали. Дивлячись на Левчука, М. Драй-Хмара записав у щоденнику короткий вирок: “Гнида”. Натомість Є. Плужник товаришував із Фальківським, ігноруючи його вічного супутника. Це сьогодні ми знаємо, що Плужник — один із найкращих у нашій поезії, а тоді він був начебто такий, як усі, і тримався, як усі; йому Фальківський присвятив вірша, чотири рядки з якого читаємо в епіграфі.

Коли наступав вечір, поет і чекіст мовчки сиділи в порожній кімнаті, часом дивлячись один одному в очі, а ще частіше ховаючись кожен у свій куток. Об’єднували їх лише ніжні, млосні спогади про рідне Полісся, про дитячі роки, про той час, коли Дмитро Левчук іще не служив у ЧК і не розстрілював людей, як горобців, а Дмитра Фальківського ще не було на світі, бо чекіст став поетом лише 1923 року, приїхавши до Києва і обравши для себе таке романтичне псевдо. Могло б здатися, що Левчук ховається за спину Фальківського, але ж саме його голосом усе своє коротке життя співав про миле Полісся і кричав про стокляту ЧК. У 20-ті роки минулого століття українцям ще дозволялося кричати вголос. У світовій літературі (не кажучи про советську) не знаю поета, який би так картав і карав себе за те, що, власне, було не лише його особистою виною (а називалося “класова боротьба”, “диктатура пролетаріату” чи й ще якось гучніше).

НА КЛАПТИКУ ПОЛІССЯ

“Очерет мені був за колиску,
//В болотах я родився і зріс./Я
люблю свою хату поліську.../Я
люблю свій зажурливий ліс”. Рідне село поета (нині входить до Білорусі) називалося Лепеси. Після закінчення реального училища Фальківський навчається в Брест-Литовській гімназії, починає віршувати, але Світова війна кладе край його освіті. Уже в 1918 р. він входить до підпільної групи РКП(б) у Кобрині, а в 1920—1923 рр. служить у білоруській ЧК. Сухоти й довільна спокута стають єдиною винагородою за те, що він “людина високої культури, тонкий психолог — ці якості в поєднанні з доброзичливістю і чесністю давали йому змогу знаходити ключі до людських сердець” (з характеристик співавробітника-чекіста). “Я тільки про клаптик Полісся.../Про тиху задуму гаїв.../Про шуми осінні узлісся.../Про злидні в житті чабанів...” Ритми й рими — традиційні, без пошуків вишуканих розмірів і форм, але тут і там спалахують іскри справжньої поезії, не вигадані навмисне, а народжені спонтанною таланту. “...Наче цуценята голі.../Вітри скавчачь”, “...розпалана весно.../Заплету в твої коси пісні”, “...тополі заплакали листям”, “...аж до моря.../Пливають розстріляні мерці”, “...серпи блищать, як змії”, “Ви сміялися з нас.../Як сміється, найвищий, вош”, “...не тому, хто сіяв, довелося.../В снопи в’язать розстріляні життя”, “...мороз у вікна клепає”, “...рушниця батьківської кашель”, “...уп’явши лани в кулетет.../Справляє крук дожинки”, “І запищать шрапнелі.../Як тисячі повій”, “Сміється

сонце в бороду огнисту...” Перепрошую, якщо цитування вийшло задовгим, але все, що я виписав, було в поета своє, непозичене. Скажімо, ось такий у нього місяць: “Місяць дививсь командармом//На сині мережі ланів...”, “Місяць вовком//Над пуцею пробіг...”, “Де місяць вверх ногами ходить...” А ось так про кохання: “...перший небрежливий сором”. Дивна річ: не маючи (й не шукаючи) ні загального, ні літературного вишколу, Фальківський порядкував у поезії, як на своєму письмовому столі, на власний розсуд допосовуючи слова, — а вони ставали якраз на ті місця, де їм і треба стояти. Коли виникає відчуття, що чекіст — принаймні прозріло — дав йому спокій, Фальківський (горе, горе!) навіть учитесь грати на піаніно,

льозних баціл. Три роки революційної, а відтак, розстрільної служби в ЧК стали для поета справжньою манією, яку заспокоїла лише смерть. Не хотів чи не вмів помилитися, хоча добре пам’ятав мамин “Отче наш”. Судив себе сам. А судити було важко, бо навкруги все і майже всі кричали про велич революції, а він римував рядки про її смердючі смітники. Люди розпинають Христа щоденно; в цьому дійстві можна бути суддею, свідком чи глядачем, а можна — навіки безімним катом, але де ви бачили, щоб той — безімний — публічно знімав маску і складав вірші?

РЕВОЛЮЦІЯ ЯК ВИРОК

Назагал у селянській Російській імперії більшовиків було дуже мало. І нічим не регламентований терор швидко став головним засобом їхньої боротьби за владу. Ленін всіляко заохочував розстріли, а в багатьох випадках просто вимагав нових жертв. У ЧК концентрувалися “отбросы всех наций — еврейской, латышской, русской” (див. С. Білокінь, “Масовий терор як засіб державного управління в СРСР”, Київ, 1999, с. 100). На крові виростили справжні монстри, особливо серед “віконавців” — катів. Одеську ЧК “прославили”, зокрема, Джонстон і Віра Гребенюкова. “Сдирать

бий//Свою сотню веде...” Так лягав на папір “Ітернаціонал молоді” (1924): “Своею душою рукою//Ми понесемо світ рабам.../Нас Ленін кличе всіх до бою//На зміну змученим батькам”. Але в душі відбувається нещадна робота, і те, що за плечима, переосмислюється з класових у загальнолюдські виміри. Фальківський вперто пише і друкує те, чого несила втримати в зруйнованих туберкульозом грудях. Спокута: “Не забудь, як стояла вона//Коло чорної ями тоді.../А навколо біда тишина//Допридала проміння біді.../І так дивно здавалось мені.../Що я сам, моя власна рука//Ці зав’язані очі сумні//Розстріляв ударом курка...” Або так: “Вартував революції кров.../Що розквітла в республіку Рад.../Саботаж — і учасників змов.../Я розстрілював сотнями в ряд”.

У 1927—1933 рр. Фальківський працював секретарем у журналі “Кіно”. Бажан, Довженко, Семенов, Косинка, Яновський... Часом похмурі, часом веселі сторінки в історії творення українського кінематографа. Разом з іншими поет пробує свої сили в сценарному жанрі (“Греблю прорвано”, “Чорні дні”), долучається до літературної критики. Весь час на людях. Усі бадьорі й сповнені творчих планів. Багато з тих, із ким доводиться так чи інакше мати справу, в неформальній письменницькій ієрархії займають вищі позиції, але Фальківський заздрить ли-

що, товаришу Фальківський: “Не скажу, що й досі вірю я//В те, що вірилось колись”? 1930-го — вигаданий процес над СВУ. 1933-го — апокаліпсис, голодомор, але про це нікому й нічого писати не дозволяється. Стріляються Скрипник і Хвильовий. Наступає 1934-й. З’їзд партії приймає постанову про переселення столиці з Харкова до Києва. Москва видає указ, за яким гомосексуалізм прирівнюється до контрреволюційної діяльності. При НКВС створене головне управління виправно-трудова табір (рос. — ГУЛАГ). У Парижі помирає Нестор Махно. У приміщенні Київської опери відкривається виставка художників. За нез’ясованих обставин помирає Михайло Грушевський. 1 грудня — вбивство Кірова. Сталін дає команду “фас!” своїм псам і псарям. 15 грудня вже підписано до друку “Зведені списки літератури, що підлягає вилученню з продажу, бібліотек та учбових закладів”; на 90 % заборонена література видавалася українською мовою. У ніч із 17 на 18 грудня у т. зв. “Жовтневому палаці” розстрілюють 28 діячів української культури (перодівсім письменників). На екрани виходить фільм “Веселые ребята”... Але Фальківський уже не може тішитися успіхом совєцької комедіографії, бо він поміж ними, кого розстріляли грудневими ночі. Чекістське життєве коло Дмитра Левчука замкнули чекісти; його близнюк Фальківський вписав своє прізвище в мартиролог української літератури.

Із стишених розмов між батьками з дитячих років я пам’ятаю це прізвище — Лемберський: у ті страшні роки лютував на Житомирщині. І ось — читаю це прізвище чорним по білому: “На следствии Лемберский признал себя виновным в том, что он является участником контрреволюционной сионистской организации и среди еврейской молодежи проводил сионистскую работу”. Дослужився до високої посади в Києві, розстріляний у 1938 р. Не почуваю зловтіхи, але ненавиджу цю революцію. Тим, хто виходить на мітинги з червоними прапорами і портретами Сталіна, ім’ям стражденної тіні Фальківського хочу нагадати один із найкращих і найстрашніших його віршів:

В очах байдужість і покора...
І тихо: “Дайте докурити”.

А ще за мить — лицем угору
Лежав він, кулею забитий.

Давно було... Було багато...
І в мене ж кров — не як у риби...

Ну, чим же, чим я винуватий,
Що трошки, тільки трошки
схибив?

Хотів у лоб... Трясся руки...
А за стіною степ широкий...
Пустіть? Та я ж чекіст...

Ах, муки!
І це страшне розбите око...

Святий Франциск проповідував перед птахами і звірами; не мав шансів бути почутим, як не мав їх і Фальківський, хоча говорив перед людьми. А люди чують лише те, що розуміють, а розуміють лише те, що болить. Після мільйонних жертв голодомору втрата сотні письменників не закарбувалася в больовій пам’яті народу. Сьогодні немає кому говорити, немає кому слухати... Як перекричати німоту?

• Володимир ВОЙТЕНКО

СВІДЧЕННЯ САМОВИДЦЯ

І прийду розбитий... І прийду порожній.
А куди — не знаю... Чи ж не все одно?
Мрійником родився, здохну подорожнім,
Як прибудна сука під чужим вікном.

Д. Фальківський, 1927

але це ненадовго, це — міраж. У стосунках із людьми, які не мають такого страшного досвіду, як він, Фальківський не завжди знаходить правильну тональність: часом буває брутальним, часом почувачється нищим і пригніченим. Вочевидь, після одного з таких нервових епізодів Драй-Хмара записав у щоденнику свій несправедливий діагноз (до слова, з іншими “неокласиками” — М. Зеровим і П. Филиповичем — стосунки склалися рівно).

Маючи помешкання на вул. Караваєвській (тепер — Толстого), Фальківський часто потрапляв у юрбу студентської молоді. Заздрив не на літа, а на посмішки і душевний спокій. (“А в нас уже серця іржаві.../І осінь липне до думок”); не знав, що чекає на цих хлопців і дівчат, що чекає на всю Україну в найближчі роки. Часом бунтував: “Одшумів... Одшумів... Одгукав.../Як розбуханий лід навесні.../Тільки іноді знов у Чека.../Послужить заманеться мені”. Як і багато його однолітків, у такий спосіб реагував на НЕП, хоча добре знав — у якій лавці, державній чи приватній, може купити щось поживне для своїх туберку-

кожу с живого человека перед казнью, отрезать конечности при пытках — на это был способен палач-негр. Джонстон. Его выписали из Москвы, как приглашают крупного артиста на гастроли”. Віра Гребенюкова, “редкой красоти” дівчука 29 лет”, донька царського полковника, закохалася в чекіста. Коли батьки вигнали її з дому, перейшла жити до нього й робила все, “чтобы идти в ногу с любимым человеком. Точно зверь, она упивалась кровью замученных и расстрелянных ею жертв. Пытки, причиненные ею над ними, не поддаются описанию: вырывала волосы, отрубала конечности, отрезала уши, выворачивала скулы и т. п.”. Водночас у ЧК без “художеств”, але й без милосердя, служили тисячі нормальних робітників і селян, які свого часу повірили в революційну ідею і яких логіка класової боротьби зробила катями. Левчук (Фальківський) був одним із них. Через хворобу звільнений “з органів”, пробує віршувати в “червоному” стилі. Так з’являється “Краском” (1924): “У стелу... По широкім шляху.../Військо столмене йде.../Це Прибудна Гордій на останній безжалісний

Фальківський

ше їхній молодій дурості, заздрить тому, що не мусили свого часу стріляти в людей із зав’язаними очима. Здоров’я покращилося. Має кохану дружину й двоє дітей, але раз-по-раз подумки втікає в своє Полісся, в ті роки, коли ще був малий і не мусив вибирати між кількома стежками. Зрештою, ми всі вміємо собі прощати — можна навіть сказати, що самопрошення для багатьох — улюблена забавка. Можливо, і Фальківський не щодня й не щоночі мордував себе спогадами. Але щоразу, коли складав і записував вірша, виходило або про Полісся, або про ЧК. Якщо не прямо, то опосередковано, проте — ні про що інше. Бувало й так: “І жаль такий, що між колоссям//волошкам смерть невинуватим.../За що ж вони? Ах, там, де косять.../Нема часу їх обминати”. Скалічена революційна Муза Фальківського не лишається не поміченою. З різних боків поет че закиди про те, що вже годі писати про жертв революції, мусимо співати про її героїв. Це ви про

СПРАВЖНІЙ ХРАМ НАУКИ

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича відповідає цьому визначенню повною мірою, і є одним із найстаріших навчальних закладів України, який має нині високий авторитет як в Україні, так і за її межами.

За свою 130-річну історію університет дав дорогу в світ знань сотням тисяч молодих людей, створив потужну базу для наукових досліджень, став справжнім осередком культури, науки й освіти на Буковині й загалом в Україні.

Заснування університету в Чернівцях припало на другу половину XIX ст., коли Буковина була одним із найвіддаленіших і найменш економічно й політично розвинутих країв Австро-Угорської імперії. У колі тодішніх австрійських політиків факт заснування університету сприйняли доволі іронічно й навіть із невдоволенням, адже у відкритті університетів були зацікавлені депутати від інших країв імперії — Сілезії, Моравії, Словенії, чеські представники домагалися відкриття другого університету в Празі, у якому б мовою викладання була чеська. Конкурували з далекими провінційними Чернівцями і такі давні європейські міста, як Зальцбург і Трієст. Проте завдяки заходам депутатів від Буковини шалька терезів схилилася у бік Чернівців. Визначна роль у цьому належить чернівецькому правникові Костянтині Томашуку, тодішньому депутату крайового сейму й австрійського парламенту.

Своїми переконливими промовами на парламентських засіданнях він вплинув на рішення більшості депутатів голосувати за відкриття університету саме в Чернівцях. Додатковим позитивним аргументом для такого перебігу голосування була урочиста дата — 100-літній ювілей прилучення буковинських земель до Австро-Угорщини, який відзначали на всіх державних рівнях. При цьому освітній рівень населення краю був надзвичайно низьким, школу відвідувало близько 17 % дітей шкільного віку. Надзвичайно печучою була нестача вчителів. Відкриті на початку 70-х рр. XIX ст. чоловічі й жіночі вчительські семінарії не могли розв'язати цієї проблеми, та й самі вони потребували висококваліфікованих викладачів. Віддаленість Буковини від тодішніх освітніх центрів Австро-Угорщини спричинялася до браку судових, фінансових і державних урядовців, які були б добре обізані з місцевими проблемами. Для продовження освіти німецькою мовою випускники середніх навчальних закладів Буковини і Галичини змушені були їхати за сотні кілометрів до університетів Відня, Граца, Інсбрука, Праги, оскільки в найближчих університетах Львова і Кракова заходами польських політичних лідерів статусу викладачів набула польська мова. Створення університету на Буковині могло забезпечити кваліфікованими кадрами як освітню галузь, так і галузь державно-правових та інших форм офіційних стосунків.

АВСТРІЙСЬКИЙ ПЕРІОД

Святкове відкриття університету в Чернівцях із присвоєнням йому імені імператора Франца Йосифа відбулося 4 жовтня 1875 р. у приміщенні учительської семінарії (нині — корпус 1 по вул. Університетській). Першим ректором університету став Костянтин Томашук.

Із відкриттям університету започатковано роботу трьох його факультетів: правового, філософського, теологічного. В основу організації університету покладено загальний принцип вільної освіти та навчання з метою розвивати науку й готувати молодь для вищої державної служби, громадської діяльності. Викладавчою мовою університету була німецька, що не відобразило демографічної картини краю, адже місцеве населення складалося на 42 % з українців, на 31 % із румунів і лише на 8 % із німців. Попри те, що українська та румунська мови мали статус крайових мов (тобто, дозволили в офіційному вжитку), бажання місцевої української та ру-

«ЦІ СКЛЕПІННЯ ДЕСЬ НАД МОЄЮ ДУШЕЮ СТОЯТЬ УСЕ ЖИТТЯ»,

— так, виступаючи на п'ятому конгресі Міжнародної асоціації українців, що відбувся 2002 року в Чернівцях, сказала Ліна Костенко про Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича, який цієї осені відзначає своє 130-річчя

мунської інтелігенції мати викладавчою мовою університету рідну мову на той час не могло справедитися з багатьох причин. По-перше, не було належної навчальної бази — ані достатньої кількості викладачів і відповідної літератури рідною мовою, ані усталених норм літературної мови і виробленої наукової термінології. По-друге, існувала й політична причина: австрійська влада не бажала загрозувати стосунків між українцями і румунами, які конкурували в обстоюванні своїх національних прав. На філософському та правничому факультетах викладали лише німецькою — як офіційною мовою держави, а на теологічному дозволяли викладати окремі курси й українською чи румунською.

Навчання в університеті тривало чотири роки і було платним: 60 гульденів на рік на філософському факультеті і 30 гульденів — на правничому, проте для більш як третини студентів із незможних родин було передбачене часткове або повне звільнення від оплати. За навчання студентів теологічного факультету сплачувала Буковинська митрополія. Близько 10 % студентів отримувало стипендію у 105 гульденів. Звичайно, цієї суми не вистачало на всі видатки, оскільки вона становила лише четверту частину середньої учительської платні. Тому студенти шукали додаткових засобів до життя, найчастіше — це були оплачувані послуги домашнього вчителя.

Внутрішня організація навчального процесу в університеті була традиційною для системи вищої освіти в Австро-Угорщині. Адміністрація була представлена ректором, проректорами й академічним сенатом у кількості 11 осіб, яких щорічно переобирали. Факультетами керували професорсько-викладацькі колегії на чолі з деканами і

проректорами, яких також переобирали щороку.

Упродовж 44 років існування Чернівецького університету як німецькомовного з його стін вийшло понад 4 тисячі кваліфікованих фахівців, які діставали працю як на Буковині, так і за її межами. Викладачі й випускники університету зробили вагомий внесок у вивчення історії, етнографії, культури й природних ресурсів Буковини. Варто підкреслити й ту надзвичайно важливу роль, яку цей переважно німецькомовний вищий навчальний заклад відіграв у формуванні й освіті української національної еліти.

Університет швидко здобув популярність на Буковині й у Галичині. Спочатку найбільше студентів навчалось на правничому факультеті (близько 60 %), проте на початку XX ст. відбулося інтенсивне зростання числа охочих здобути фах на філософському факультеті: там навчалась вже третина студентів. Переважна більшість студентської молоді — майбутні вчителів, правників, урядовців — за народженням були буковинцями. Попри це університет приваблював багато молоді з Галичини, до того ж на теологічні студії приїздили юнаки навіть з інших країв імперії, а також з інших країн — з Румунії, Туреччини, Росії, Болгарії, Сербії, Німеччини, Франції, Англії.

Спочатку в університеті навчалась переважно вихідці з Буковини. Перший студентський контингент налічував усього 177 осіб, проте від року до року це число зросло — і вже в перше десятиліття функціонування університету щорічна кількість студентів сягала 250 осіб, а в передвоєнному 1913—1914 навчальному році становила 1192 особи. Із кожним роком зростало й число вихідців з інших місцевостей Румунії. Кількість студентів-неруму-

нів неухильно зменшувалася, та все ж діяло до десятка студентських товариств, у тому числі й українське товариство — «Союз», «Чорноморе», «Запороже» та інші. 1938 р. усі вони були заборонені урядом. Проте навіть у таких умовах буковинські українці не тільки зуміли здобути університетську освіту, а й згодом поповнили плеяду української інтелігенції краю. Серед них — Микола Чередарик, Микола Суховерський, Ельпідифор Панчук та інші.

При відзначенні 25-річчя діяльності університету професор О. Колесса, на той час дійсний член Наукового товариства імені Шевченка і професор Львівського університету, зазначив, що Чернівецький університет особливо дорогий українцям тому, що він сприяє духовним прагненням нашої нації, «бо тут має місце, розгляд і розвиток також руська [українська] філологія та історія, і тому, що тут дається змога також руській [українській] молоді черпати з чистого джерела знань».

Студенти-українці становили в університеті від 9 до 25 %. Серед них у різний час навчалися такі видатні в майбутньому постаті, як письменники Іван Франко, Лесь Мартович, Денис Лукіянович, філологи Степан Смаль-Стоцький, Олександр Колесса, Юліан Кобилянський (упорядник «Латинсько-українського словаря», 1912 р.), Сергій Шпойнарівський (упорядник українських шкільних читанок і перекладач творів Тараса Шевченка німецькою мовою) та ін.

Перший професорсько-викладацький склад університету налічував 28 осіб, із них — 14 німців, 10 румунів, 4 українці. За рівнем кваліфікації та посад викладачів поділялися на штатних і позаштатних професорів, приват-доцентів, доцентів, асистентів, лекторів, учителів. Зазвичай це були вихідці з австрійсько-

німецьких земель. На 1913—1914 н. р. кількість викладачів зросла до 80 осіб. Добрі фахівці зі своїх дисциплін, вони не лише давали ґрунтовні знання студентам, а водночас чимало з професорів були визначними вченими й провадили серйозні наукові дослідження. Серед них: Євген Ерлік — один із засновників сучасної соціології права; Ганс Гросс — один із тих, хто започаткував сучасну науку криміналістики; Йозеф Алоїз Шумпетер — один із найвизначніших учених методології аналізу принципів функціонування ринкової економіки; Леопольд Генгенбауер і Ганс Ган — видатні математики, спеціалісти з теорії функцій; Оттокар Тумлірж — знайомий фізик; Ріхард Прібрам — відомий хімік; Раймунд Фрідріх Кайндль — найвидатніший історик Буковини та інші.

Гідне місце в університеті мала й україністика. Майже 20 років кафедру української мови і літератури очолював визначний учений-філолог, історик проф. Степан Смаль-Стоцький, учень свого попередника проф. Г. Онишкевича та професора Віденського університету Ф. Міклошича. Запроваджена ним методика семінарів із вивчення творчості Тараса Шевченка була новітнім явищем свого часу. Саме з кола учнів проф. С. Смаль-Стоцького вийшли одні з перших авторів шевченкознавчих студій, із-поміж них — видатний мовознавець, автор найґрунтовнішої на свій час «Практичної граматики української мови» (1918 р.) проф. Василь Сімович. У листопаді 1918 р. проф. С. Смаль-Стоцький увійшов до 12 академіків першого складу новоствореної у Києві Української академії наук, що до неї належали й такі видатні учені, як В. Вернадський, М. Туган-Барановський, А. Кримський, Д. Багалій та ін. Активний громадський і політичний діяч, один із лідерів українського національного руху й національного відродження в краї, професор Степан Смаль-Стоцький зініціював створення і домігся введення з 1893 р. у початкових і середніх навчальних закладах Галичини та Буковини підручника з «Руської [української] граматики». Ця подія набула всеукраїнського значення, оскільки завдяки появі цього підручника в українців по обидва боки російсько-австрійського кордону зміцнювалося усвідомлення своєї мовної й етнічної єдності.

Визначним ученим у галузі порівняльного слов'янського мовознавства був проф. Омелян Калужнякський, глибокий знавець старослов'янської мови, палеограф, видавець старокраїнських і староболгарських пам'яток. Церковнослов'янську та українську мови, а також літературу викладали в університеті, автор порівняльних праць із грецької, української мов та санскриту Климентій Ганкевич, видатний український письменник, редактор і громадсько-політичний діяч Осип Маковей. Викладачем музики і співів був відомий український композитор, письменник і громадський діяч Буковини, православний священник Сидір Воробкевич. Багато його пісенних творів стали народними.

РУМУНСЬКИЙ ПЕРІОД

Коли після Першої світової війни всі землі Буковини, як Північної, так і Південної, було прилучено до Румунії, університет у Чернівцях королівським декретом від 1 жовтня 1919 р. перетворено на румунськомовний із присвоєнням йому імені тодішнього короля Фердинанда I, а з 1933 р. — імені Кароля II. Більшість викладачів виїхала до Австрії. Із професорів нерумунської національності залишилися тільки шість. Кафедру української мови та літератури перетворено на кафедру модерної європейської літератури.

Кардинально змінилася організація внутрішнього життя університету. Вибірну систему ліквідували. Натомість ректора й адміністрацію університету призначало міністерство народної освіти Румунії, а також сенат. До 1923 р. університет діяв у складі тих самих трьох факультетів. Із 1923 р. філософський факультет

Продовження на с. 12

Продовження. Поч. на с. 11

поділено на філософсько-філологічний і науково-природничий. Кількість кафедр наближалася до 50. Навчання провадилося у тих самих приміщеннях, а з 1935 р. — в ново-збудованому корпусі (нині — 3-й корпус університету по вул. Лесі Українки, де містяться біологічний та хімічний факультети). Діяльність університету розширювалася. Зокрема зріс бібліотечний фонд із 253 тис. у 1923 до 495 тис. примірників у 1939 р. Розпочалося будівництво нового приміщення бібліотеки. Тривало заочатковане ще в австрійський період видання значної кількості навчально-методичної та наукової літератури.

Професорсько-викладацький склад формувалася головним чином із румунів — вихідців із Старого королівства — і помітно зростає: із 70 у 1922—1923 н. р. до 104 осіб у 1938—1939 н. р. Серед них були заслужені професори, титулярні професори, приват-доценти, доценти, лектори, асистенти, керівники курсових робіт студентів. Серед викладачів університету були відомі вчені: математики С. Стоїлов, Г. Вринчану, М. Ніколеску, хімік Н. Костяну, фізик Є. Бедереу, ботанік М. Гушуляк, історики В. Греку, І. Ністор, географ К. Бретеску, філологи Л. Мораріу, В. Герасім, А. Прокопович, Г. Нандріш, теолог Н. Котлярчук та ін.

Порівняно з австрійським періодом кількість студентів зростає: в 1920—1921 н. р. вона становила 1573, в 1933—1934 н. р. — 3207 (з них на теологічному факультеті — 1194, юридичному — 1012, філософсько-філологічному — 554, природничому — 447), у 1937—1938 н. р. — 2630. У 1939—1940 н. р. внаслідок посилення вимог до боржників кількість студентів зменшилася до 1959 (1702 юнаків і 257 дівчат).

За національною ознакою абсолютну більшість становили румуни — 80 %, українців було лише 3,7 %, поляків — 1,4 %, представників інших національностей — 1,1 %. Варто зазначити, що дана етнічна статистика могла відрізнитися від справжньої, адже, як відомо, національна політика Румунії в краї часто змушувала етнічних українців для службової кар'єри чи здобуття освіти записуватися румунами.

У румунський період на факультетах і кафедрах розробляли важливі наукові проблеми, видавали багато літератури, в тому числі й із буковинської тематики, проте порівняно з австрійським періодом діяльності Чернівецький університет перестав бути науковим і культурним центром автономної поліетнічної Буковини. Учені гуманітарних кафедр досліджували в основному проблематику румунського етносу. За 1920—1940 рр. університет підготував понад 9 тисяч фахівців — учителів, священиків, правників. Щоправда, система розподілу випускників передбачала найчастіше їхнє працевлаштування у західній частині Румунії.

Засяг діяльності університету повсякчас зростає. Кількість кафедр збільшилася від 23 у 1875 р. до 53 в 1918 р. Книжковий фонд бібліотеки за цей самий час збагатився від 31 тис. до 229 тис. томів. Університет мав власну друкарню, ботанічний сад, хімічну лабораторію, два музеї, два навчальні корпуси (нинішні — 1-й та 2-й по вул. Університетській), гуртожиток для 32 студентів, їдальню. Через те, що кількість студентів постійно зростала й не вистачало аудиторій, теологи навчалися в приміщеннях Резиденції буковинських митрополитів, а частину аудиторій університет орендував у різних міських будівлях.

ЧАС НАДІЙ І РОЗЧАРУВАНЬ

Настав червень 1940 р. — час надій і розчарувань в історії Буковини. Після входження Північної Буковини до складу України постановою Раднаркомом УРСР від 13 серпня 1940 р. університет у Чернівцях реорганізовано в державний з українською мовою викладання. Буковинські українці дістали свій університет, проте місцевих студентів було там мало. На 6 факультетів — філологічний, фізико-математичний, біологічний, хімічний, історичний та

«ЦІ СКЛЕПІННЯ ДЕСЬ НАД МОЄЮ ДУШЕЮ СТОЯТЬ УСЕ ЖИТТЯ»

Церква Трьох Святителів

географічний — прийняли 605 осіб, вихідців переважно зі східних областей України. Щоб якимось вирівняти становище і дати змогу й буковинським українцям навчатися в університеті, спеціальним розпорядженням ЦК КП(б)У дозволено допускати місцевих абітурієнтів "з робітників, селян і трудової інтелігенції" до вступних іспитів без документа про середню освіту. На 23 кафедрах працювало 59 новоприбулих викладачів, оскільки всі викладачі румунськомовного університету виїхали до Румунії.

Проте перебіг Другої світової війни перервав уже налагоджену роботу ВНЗ. Із початком окупації Чернівців на період 1941—1943 рр. університет перетворено на румунський політехнікум. Після звільнення Буковини навесні 1944 р. університет відновив свою роботу з 10 жовтня цього ж року. До його 6 передвоєнних факультетів додався новий — геолого-грунтознавчий (у 1950—1957 — геологічний). Працювало 22 кафедри. У зв'язку з гострою нестачею учительських кадрів заочатковано в 1945 р. навчання за заочною формою, а згодом — і за вечірньою. Університет відкрив дорогу до освіти насамперед місцевій молоді. Якщо в 1944—1945 н. р. на 468 студентів було лише 13 місцевих, то вже в 1947—1948 н. р. на 1287 першокурсників було 62 із числа місцевих: на перший курс філологічного факультету спеціальності української мови і література зараховано понад 40 % випускників Чернівецької та інших західноукраїнських областей, на фізико-математичний факультет — 25 %, на хімічний — понад 20 %, близько 20 % — на геологічний і географічний факультети. Набір студентів у 1952—1953 н. р. уже на 50 % складався з місцевої молоді. У цьому особлива заслуга належала ректорові К. Лютському.

Поступово починали свою роботу й інші нові факультети: романо-германської філології — з 1954 р., фізичний як відокремлений від фізико-математичного — з 1967 р., економічний — з 1971 р. (спочатку із заочною формою навчання, а з 1989 р. відкрито денну форму), інженерно-оптичний як відокремлений від фізичного — з 1980 р. (з 1988 р. реорганізований як інженерно-технічний); юридичний і педагогічний факультети — з 1991 р., філософсько-теологічний — з 1994 р. Кількість кафедр у 2000 р. зросла до 59. Кількість студентів перевищила 10 тисяч, з яких у кінці 90-их років 90 % становили вихідці із західних областей України. У роки радянської влади університетові були передані під аудиторії приміщення колишньої Резиденції буковинських митрополитів.

АРХІТЕКТУРНА ПЕРЛИНА БУКОВИНИ

Частина корпусів університету, в тому числі й адміністративний,

сьогодні розташована у палацовому комплексі — колишній резиденції буковинських митрополитів. Уже не одне покоління студентів зросло під тими ж чудодійними склепіннями, які вразили юну Ліну Костенко. Оздоблені рослинним і геометричним орнаментом стелі й колони аудиторій, коридорів, зали для урочистих зібрань — таке близьке дихання часу й культури предків відчуваєш далеко не в кожному ВНЗ нашої країни. У певному сенсі, національний університет на Буковині — це унікальне середовище, де поєдналися чуття і розум, навчання світової мудрості і прирідненість до своєї землі, де давні стіни зігріті молодістю пристрастю.

Історія будівництва резиденції цікава багатьма обставинами. Ще від 1803 р. австрійський уряд, за розпорядженням цісаря, заходився коло того, щоб підготувати відповідний проект для спорудження кафедральної єпископської церкви у Чернівцях і резиденції на кошти Буковинського релігійного фонду, проте перша нарада відбулася аж 1846 р., за єпископа Євгена Гакмана. Успіху в цій справі було досягнуто лише після кількох звернень і скарг єпископа до політичної управи на Буковині та до міністерства культів у Відні. І тільки з 1860 року, коли Буковина стала окремих коронним краєм Австро-Угорської імперії, імператор Франц-Йосиф I видав розпорядження про будівництво у Чернівцях єпископської резиденції, богословського семінару і факультету.

На цій підставі міністерство культів запросило до виготовлення проекту талановитого архітектора Йосефа Главку, на той час одного з найвідоміших на всю Австро-Угорщину, випускника політехнічного університету в Празі та Віденської академії мистецтв. Чех за походом, він народився у містечку Пржештіце неподалік від міста Пльзень, здобувши архітектурну освіту, навчався ремісничих секретів мулярства і отримав відповідний диплом, стажувався три роки в Італії, Греції, Франції, Англії та Німеч-

Адміністративний корпус ЧНУ

чині, вивчаючи, головним чином, монументальні споруди. Усе це придалося Йосефові Главці у довершенні головної справи його життя — введенні резиденції буковинських митрополитів.

Місцем забудови обрали найвищий пагорб міста. Цей пагорб називали по-різному, спочатку — Доменик, згодом — на честь Габсбургів, у народі переінакшений на Гарбузову гору. Це було улюблене місце відпочинку чернівчан. Тут очі спочивали на розкішних картинах Прутської долини, обрамленої передгірськими залісненими пасмами вищих і нижчих горбів. І над цим правдивим витвором природної поезії, названим зеленою Буковиною, зависочів невдовзі величний палац зі стрункими вежами і барвистими покрівлями. Викладені кольоровою черепицею, вони схожі на буковинські килими, візерунок даху кожного корпусу — інакший, неповторюваний.

Будівничий хист Й. Главки виявився в тому, що він уважно вивчив особливості місцевого рельєфу, краєвиду, можливості тодішньої місцевої будівельної галузі, а також буковинський етнографічний колорит. 33-літній архітектор розпочав роботи 13 квітня 1864 р., коли було освячене місце і закладено основний камінь. Незважаючи на те, що гонорар архітектора залежав від загальної суми, яку потрібно було видати на будову, і становив 3 відсотки від неї, Йосеф Главка повсякчас дбав про зменшення витрат, розшукував будівельний матеріал у самій Буковині. Він відкрив тут алебастровий і кораловий камінь, мармур, навчив місцевих робітників виготовляти цеглу спеціального ґатунку. Загалом потреби будівництва обслуговували дві цегельні, а також завод із виготовлення черепиці. На будівництві використовували також багато іншого місцевого матеріалу — пісковик і вапняк з-над Дністра, дерево з буковинських лісів. Суттєвим засобом здешевлення робіт було й навчання місцевих майстрів, яке зорганізував Й. Главка, запросивши перших робітників із заходу Австрії та з Чехії.

Оздоблення внутрішніх приміщень виконували високомайстрі художники й скульптори з Відня — Кароль Свобода, Кароль Йобст, Кароль Гофман. Тутешні митці — Еламініонд Бучевський, Євген Максимович, Евсебій Ліпєцький — створили для прикраси репрезентативних салонів портрети митрополитів, воєвод, владик.

1872 р. Йосеф Главка, тяжко занедажувавши, змушений був залишити Буковину, не довівши до кінця будівництво комплексу. Головний середній будинок, де тепер розташована адміністрація університету та факультет іноземних мов, були передані до вжитку в 1874 і 1876 рр. А завершення всіх робіт, включно із закладенням парку, тривало ще десять років. Освячення відбулося в 1882 р.

Вісімнадцять років праці і величезні кошти (близько 2 млн. золотих флоринів) були вкладені в це не-

повторне поєднання неоромантичного стилю з мотивами і формами романської, візантійської, маврійської архітектури. Як підказує художнє видання путівника "Чернівці", "Й. Главка спроектував нетрадиційний комплекс споруд — зали, кабінети, бібліотека, трапезна. Особливим розмаїттям вражала Мармурова зала, стіни й підлога якої були викладені з чорно-білих плит, а масивну різьблену дубову стелю підтримувало одинадцять алебастрових колон. Стіни були оздоблені фресками з історії християнства на Буковині.

У 1944 р., коли з відновленням на Буковині радянської влади митрополію розформували, трапилася пожежа, причини якої залишилися нез'ясованими. Хтось підпалив бібліотеку на другому поверсі в центральному корпусі. Згоріла не лише бібліотека, а й Мармурова зала, домашня церква митрополита і трапезна. Відновити їх у первісному вигляді не вдалося. На місці колишньої різьбленої стелі у Мармуровій залі з'явилася розписана, та все ж із дотриманням стилю. Якість реставраційних робіт цілком відповідала високому історичному й мистецькому статусові пам'ятки архітектури. На ці роботи було витрачено тоді 5,5 млн. карбованців.

У комплексі резиденції збереглася й чудова семінарска церква Трьох святителів, з оригінальним дерев'яним іконостасом та неушкодженими фресками. Відкрита для туристів, церква відновила притаманну їй роль у духовному житті буковинців — тут прагнуть служба у дні найурочистіших православних свят, вінчають молодих. Для багатьох студентських подружжів пар це вже своєрідна традиція — брати шлюб в університетській церкві.

"ЗОЛОТОЇ НИТКИ НЕ ЗГУБИТЬ..."

Від часу заснування університету в Чернівцях минуло вже 130 років. Чернівецький університет був сприятливим чинником формування на Буковині національно свідомої і високопрофесійної української еліти. Сюди, на зелену Буковину в початках минулого століття приїздили подихати рідним повітрям Микола Лодисенко, Гнат Хоткевич, Леся Українка, Дмитро Антонович, Володимир Винниченко та багато інших громадсько-культурних діячів із Наддніпрянської України.

Зросла за цей час і кількість факультетів, і кількість студентів і викладачів. На тринадцяти факультетах (біологічному, географічному, економічному, інженерно-технічному, іноземних мов, історичному, математичному, педагогічному, фізичному, філологічному, філософсько-теологічному, хімічному, юридичному) навчається близько 15 тисяч студентів. Викладацький склад, а це близько 800 асистентів, доцентів та професорів, має високий рівень педагогічної та наукової кваліфікації. Близько 80 відсотків викладачів має наукові ступені кандидата чи доктора наук. Серед викладачів університету — й академіки Національної академії наук та АН Вищої школи України, заслужені діячі науки і техніки, лауреати державних та іменних премій. В університеті проводять свою роботу спеціалізовані ради із захисту кандидатських і докторських дисертацій. Долаючи проблеми так званого нашого перехідного періоду, колектив університету попри всі несприятливі обставини намагається утримати ту золоту нитку, про яку писала у своєму духовному заповіті велика буковинка і велика українська письменниця Ольга Кобилянська: "Згадайте предків своїх, щоб історія перед вами не згасла, золоті нитки не згубить..."

● **Марія ВИШНЕВСЬКА,**
м. Чернівці

ГІСТЬ НОМЕРА

— Фактично, нічого не змінилося. Я повернувся у свій колишній департамент культурного та соціально-гуманітарного співробітництва. Робота знайома. Незалежно від назви того чи іншого відділу в Міністерстві ми вирішували різні питання. Власне, у Мінську було продовження цієї роботи, оскільки там я був заступником директора департаменту політичного та гуманітарного співробітництва. Єдине тільки, що там існував формат СНД. А тепер це будуть двосторонні зв'язки з іншими країнами в цій галузі.

— Чи з радістю Ви покинули Мінськ?

— Працювати можна в різних місцях, але жити тільки в Києві. Понад п'ять років у Білорусі — надто великий термін. Звичайно, я повернувся з великою радістю. Але в Мінську, як і в кожному місті, закладено кілька міст і кардинально різних атмосфер. Мені пощастило принаймні на останньому етапі, на спілкування з класиком білоруської поезії Ригором Барадулїним. Дещо я переклав, і вже після мого повернення вийшла невелика добірка його поезій у "Літературній Україні". Без перебільшень, — це було свято спілкування. Як визначна подія, запам'яталася презентація книги Барадулїна в соборі святих Симона та Олени в Мінську. Геніальна книга. У той вечір я до ранку не спав, поки не прочитав білоруською всю його поезію. Також вразив вечір, присвячений творчості Василя Бикова. Презентувалися перші три томи запланованого чотирнадцятитомника його спадщини. На самому початку була оголошена вітальна телеграма від нашої Спільки письменників. Зал вітав її довгими оплесками. Були там деякі дипломати, виступав посол Сполучених Штатів... Білоруською мовою...

— Цікава деталь, а я думала, що США розірвали дипломатичні стосунки з Білоруссю...

— Ні, посольство там є. І їхня присутність була сприйнята білоруськими письменниками позитивно. Це добре. Поза політикою існує великий світ культури. Та й політика з часом може коригуватися. Тому кажу, що в Мінську можна знайти різний Мінськ. Я завжди буду перекладати білоруських поетів... тих, що цікаві мені. Якщо алгоритм твоєї і автора не співпадають, неможливо зробити якісний переклад...

— А й справді, що потрібно для доброго перекладу, щоб поезія не

втратила первинного шарму оригіналу? Вочевидь, не тільки знання мови...

— Знаю про кілька показових перекладацьких експериментів. Колись московський журнал "Дружба народів" надрукував понад десять перекладів одного вірша литовської поетеси Саломеї Неріс. Звичайно, в російських перекладах різних авторів. Думаю, що переклади були зроблені з підрядника. Усі вони були різні. Ще один показовий момент, пов'язаний із знаменитим 66-м — сонетом Шекспіра. Якщо подивитися його переклади на будь-яку мову, українську чи французьку, то відзначимо, що всі вони відрізняються. Є ще один цікавий момент у роботі перекладача: оригінал не старіє. Старіють переклади. Я спостерігаю це в драматургії, зокрема у п'єсах Лопе де Веги. Сьогодні в Україні його твори вимагають повторного перекладу. Ось, наприклад, у Молодому театрі йде "Гамлет" у перекладі Андруховича. Це зовсім інша українська мова, з цим текстом уже можна працювати акторам.

— А чому так відбувається?

— Тому що мова розвивається, тому що люди з плином часу сприймають усе інакше. Суспільство змінюється, і ці зміни потребують великої уваги з боку перекладачів. Це важливо... Якщо ми вже почали говорити про перекладацьку "кухню", то я відзначу ще одну суттєву деталь. Нерально братися за фаховий переклад, не маючи чіткого уявлення про письменника. Наприклад, якщо ти перекладаєш з іспанської, то треба чітко уявляти, який це письменник — іспанський, мексиканський, нікарагуанський чи кубинський... Адаже іспанська мова дуже полісемічна. Уявляєте, скільки мовних нюансів може виникати?

— Більш-менш... А як в Україні сьогодні справи з перекладацькою діяльністю?

— Мені складно говорити на цю тему, тому що я кілька років був відсутній. Єдине, можу посвідчити, що в Україні за радянських часів була одна з наймогутніших шкіл перекладу. Ще, мабуть, в Естонії намагалися перекладати практично з усіх мов світу. Показовою була ситуація довкола журналу "Всесвіт". Коли Дмитро Павличко очолив це видання, я також став його автором. Політика журналу полягала в тому, щоб у Києві перекладали раніше, ніж у Москві. Адаже зрозуміло, що

НАС ЩОДЕННО ОББРИХУЮТЬ... СВІТ МОЖЕ ПОДУМАТИ, ЩО ТО ПРАВДА...

Приємно спілкуватися з людиною, котра може розповісти тобі щось цікаве, нове, дотепер невідоме... **Сергій БОРЩЕВСЬКИЙ** — перекладач з іспанської і тонкий цінитель іспаномовної культури. Перекладав прозу Габріеля Маркеса, поезію Федеріко Лорки, але особливим світом для нього став Борхес. В Україні пан Сергій хоче видати книгу своїх перекладів поезії великого аргентинця.

Сергій Борщевський працює в МЗС України. Довгий час був на дипломатичній службі на Кубі, потім — порівняно холодна Білорусь і нарешті — Київ... Ясна річ, перше моє запитання стосувалося вражень після тривалої перерви.

наш читач прекрасно володіє російською мовою... Тому в інтересах "Всесвіту" було перекладати швидше. І ще одна важлива деталь: Дмитро Васильович звільнив журнал від перекладу з перекладу. У 50-ті роки це було типово явище. Копія з копії... Жаж... Скажімо, всі знають знаменитого "Дон Кіхота" у перекладі Лукаша. Після його смерті видання опрацював Анатоль Перепада. Це справжні майстри. Але також маємо український переклад із російського "Дон Кіхота". І він нікуди не годиться. На жаль, ця традиція триває у театрі. Мені відомо, що деякі "завліги" для економії послугуються п'єсами, придбаними Міністерством культури ще в 60-ті роки. Я не кажу, що переклад повинен бути осучасненим, — це зовсім інше. Кожна доба потребує нового перекладу того чи іншого класичного твору.

— Чи це означає, що сьогодні треба по-новому перекладати Рільке, котрого свого часу переклав Бажан?

— Звичайно, кожен перекладач має право звернутися до того чи іншого автора. Я певен, скільки б часу не сплинуло, з'являтимуться нові переклади Рільке. І важко сказати який із них буде кращий. Часто це суб'єктивне, справа смаку. Думаю, будуть звертатися й до тих речей, які переклав я. Це дуже добре. Скільки у нас Лорку перекладали! Одні й ті ж вірші є у перекладах Лукаша, Москаленка, Мокровольського...

— Але ж відчуваєте, наскільки сьогодні роззматований літературний процес?.. Де я можу знайти поезію, про яку Ви говорите?

— Печально, що наклад журналу "Всесвіт" нині такий мізерний... Звичайно, є інші часописи. Я радий, що журнал "Київ" запропонував мені опублікувати новий переклад оповідання Маркеса. Це буде мій своєрідний дебют після приїзду. Але мені болить інше. Нам потрібне потужне видавництво зарубіжної літератури. Видавництво "Дніпро" мало таку традицію... Навіть більше, — колись там, на четвертому поверсі була кімната, де сиділи редактори й займалися перекладами української літератури іноземними мовами. У Москві подібна пропаганда російської культури взагалі була поставлена з розмахом. Колись, дуже давно, я був знайомий із колумбійським письменником. Частково через те, що перекладав Маркеса, а також через популяризацію з мого боку їхньої народної

мудрості — колумбійські прислів'я, приказки... Так чи інакше, але коли я приїздив до Москви, то зупинявся у свого колумбійського приятеля. На запрошення видавництва "Прогрес" він жив у трикімнатній квартирі будинку, де мешкали іноземні редактори. Усіх їх запросили до Москви перекладати російську літературу різними мовами світу. Я не кажу, що ми повинні будувати цілі будинки для цієї мети, але принаймні кімнату на четвертому поверсі мали б відновити... Інакше ми дуже довго будемо говорити, що Ліна Васиївна Костенко заслуговує нобелівської премії. Поки її твори не перекладуть на європейські мови, це так і залишиться нашою мрією. Її просто ніхто не знає. Я навіть окреслив би напрями, в котрих треба починати працювати. По-перше, перекладати сучасну українську літературу. Само собою, вибірково, тільки те, що по-справжньому варте уваги. По-друге, необхідно братися за дитячу літературу: було б добре українські народні казки та вірші робити двомовними. У наших діаспорах молоде покоління виростає вже англomовним... Ми не можемо їм докоряти, але повинні дбати про них також. І, звичайно, українська класика. Коли я працював на дипломатичній службі на Кубі, ми відзначили століття поеми Бориса Грінченка "Матильда Агроманте". Твір був написаний у 1897 році і присвячений тодішній війні на Кубі. Я переклав її на іспанську мову. А також понад двадцять українських пісень, у тому числі і знамениті "Два кольори". Окремої уваги заслуговує полемічна література, яку необхідно перекласти й поширювати у світі. Бо ми маємо стільки антиукраїнської літератури, що просто зобов'язані розставити правильні акценти. Адаже нас щоденно оббріхують. І якщо на це не реагувати, світ може подумати, що то правда. Зараз я працюю над книгою, яку, можливо, назву "Пастка для України". Це радше публіцистичні роздуми і моя реакція на інформацію агенції РІА-новости та інших російських ЗМІ. Я переконаний, ми повинні знати, що про нас думають і що пишуть наші найближчі північні сусіди. Інколи ми їх ще називаємо стратегічними партнерами. А там є речі надзвичайно прикрі для України. На жаль, у нас дуже засмічений інформаційний простір. Низькопробна російська література й серіали, які безперервно булькають на телеканалах... Це жахливо. Йдеться на-

віть не про російську мову. Йдеться про дуже низькопробний продукт, який дебілізує наше суспільство. І це — не філологія. Це — питання національної безпеки України.

— Прикрі речі... Найстрашніше те, що вони дуже очевидні й дуже прогнозовані... Наприкінці розмови хочеться запитати про щось приємніше. Знаю, що Вашим захопленням є творчість Хосе Луїса Борхеса...

— У 2002 році я мав приємність опинитися на всесвітній конференції у Мадриді. Звичайно, володіючи іспанською, я насолоджувався спілкуванням. А ще, неподалік від готелю, в котрому зупинився, відкрив для себе книгарню. Крім нульового поверху, там були ще два внизи і три нагору. Вона працювала до пізнього вечора, і я там блукав... От ви запитували про Мінськ... А ця книгарня справді була "місто у місті". Я зробив собі подарунок: на добові придбав тритомник поезій Борхеса, і присвятив багато часу перекладу його поезій. Вони вже трохи виходили друком у журнальних добірках. Раніше у "Всесвіті", у "Світовиді"... (Був такий журнал, започаткований Віктором Кордуном). Звичайно, хотілося б видати книгу його поезій в українському перекладі. Це — унікальне явище. Борхес звертався до різних класичних форм, написав силу-силенну блискучих класичних сонетів. Звертався до форми аргентинської народної поезії — мілонги. Є в нього й білі вірші. Відомо, що перші свої юнацькі вірші він спалив. Згодом вийшли три книги поезій, після чого була багаторічна перерва, а потім він знову звернувся до поезії і не покидав цієї справи до кінця життя. Неодноразово перечитавши цей тритомник, я зробив добірку...

— Очевидно, що все, до останньої літери, перекладати не варто...

— Перекладати треба тільки те, що тобі найближче. Крім того в Борхеса є теми і постаті, до яких він часто звертається. Скажімо, до постаті філософа Спінози, поета Мільтона та Гомера...

— Великі Сіні...

— Абсолютно... Колись один знайомий хлопець із колективом Вірського зїзду на гастролях до Південної Америки. Я його вчив азів іспанської, щоб міг принаймні не розгубитися з обслугою в готелі. Натомість я попросив привезти мені книгу Борхеса. У 80-му році до ювілею аргентинського письменника вийшла книга радіобесід Борхеса з одним аргентинським журналістом під назвою "Борхес згадує". Тоді я більше дізнався про цю людину і полюбив її. Відомо, що письменник був сліпий понад двадцять останніх років свого життя. У його сім'ї це було спадкове. Сліпота надходила поступово, мов "захід сонця". Спінозу він вважав однією із найшляхетніших постатей. Але є в цьому виявляєтеся, що Спіноза, крім усього іншого, заробляв на життя виготовленням окулярів. Борхес не знав цього факту, але підсвідомо його притягувала ця персона...

— Цікаво, чому в романі "Ім'я троянди", над ним так пожартував Умберто Еко, зробивши Борхеса протиполом монаха-вбивці?

— Знаєте, завжди важко коментувати когось, — чому, мовляв, Еко зробив так... Але я можу сказати інше. Борхес і сам був не подарунок. На запитання, якої він думки про роман Габріеля Маркеса "Сто років самотності", він відповів, що принаймні перші п'ятдесят неопані... Я дуже шаную, особливо в літніх людях, іронію та самоіронію. Борхесу було властиве і те, й інше.

Уляна ГЛІБЧУК

ВЕРНІСАЖ

“Я творю для того, щоб люди не забували, що в них є душа. А вона, кажуть, вічна...” Так визначає сенс свого життя митець Валерій Франчук — видатний майстер у царині малярства, який цього розкішного вересня, заблуканого між літом і осінню, відзначає 55-ліття. Також межовий час — стан між бурхливою молодістю і настояною мудрістю, коли так багато вмієш і знаєш і так багато маєш сказати людству і кожній людині. Ювілейна виставка творів В. Франчука експонується у літературно-меморіальній квартирі-музеї Павла Тичини. А у Палаці мистецтв “Український Дім” — виставка творів Валерія Акопова, чий акварелі — явище в сьогочасному мистецькому процесі не просто унікальне — феноменальне.

Волею небес виставки двох Валеріїв одночасно експонуються цього особливого, по-літньому спекотного та по-осінньому шемливого, барвистого і покритого легким серпанком вересня. Власне, такий вересень ніби хтось запланував угорі: повнокров'я року, шедристь барв і плодів, повітря, мов крила бабки — прозорі й туманно-сині. А земля сповнюється бурштиновими відтінками. Вальори. Валторни, від звуків яких більшає медово-мідних кольорів. Гострішає відчуття краси, неповторності, любові. І відчуття природи — живої і життєдайної.

У таку пору, як на мене, найкраще спілкуватись із творами В. Франчука та В. Акопова, бо обидва — поети-філософи за людською суттю й художники за поклонанням. Природа і Земля для обох — не тло і не арена для експериментів, а життєво важлива частка ества людського. Адже людина через життя травинки наслухає Космос, а через відчуження Космосу прагне ширити в собі людське. А ще ж ця осінь, для обох митців — пора мудрості. Як не нагадати Шевченкове:

“Ми восени таки похожі

МИТЦІ, ЯКІ МИСЛЯТЬ КРАЄВИДОМ

В. Франчук. Краєвид

Хоч капелюк на образ божий...”
В. Акопов представляє на виставці не лише акварелі, а й дещо з поезій — як дві грані одного світо-відчуження.

У глибинах акварелей бачиш життя: попередників, своє, київського куточка. Життя року. Життя людства. Експонований цикл акварелей представляє кожен місяць року в трьох його настроях-станах. Окрім витонченого, загостреного, ліричного й філософського, як у східній поезії або в краєвидах-акварелях Тараса Шевченка, відчуття Всесвіту, твори вражають неймовірною, особливо на сьогодні, віртуозною технікою виконання.

На невеликій відстані твір сприймається як фото. Але ось вона, таїна справжнього мистецтва! Аж ніяк не йдеться про досконалість усебічно і такий же нудний натуралізм. Ледь наблизившись до того чи іншого аркуша, і зображення оживає іншою справжністю. Воно веде вглиб, манить, вабить. Ти розчинаєшся у “Броварській зимі”, у “Квітні на старій Фролівській”, у рефлексях “Срібної весни”.

Умінням бачити і чути світ Акопова-особистості впливає на технічну досконалість Акопова-художника. Видатний аквареліст дає можливість вислову індивідуальності — точного, мудрого, поетич-

ного, особистісного. “Вранішнє сонце на греблі” — холодна гама. Вражаюча присутність сонця, його світла. Загадка весняного ранку, загадана глядачеві загадковим життям митця. І таких на виставці — як настроїв року, як станів природи, як станів душі. Не в усьому безмежжі, а в частині безміру. Як відкрите художникові, як передане Автором: “Живіть! Відчувайте! Мисліть!”

А минувши частину Хрещатика, де квітничарки пропонують троянди й айстри, через каштановий дощ Пушкінської, повернувши трохи вгору, потрапляє до В. Франчука. Тут природа України, краєвиди Києва, побачені зеленими очима подільянина. Син Поділля, Франчук і в золотоголому пише свої притчі-краєвиди, сюжети-ландшафти, історії-роздуми так часто в “подільській” гамі: зелений та ясно-зелений, блакитно-фіолетовий, синій і бузковий кольори. Бринять “Веснянки”, говорить “Подільська земля”... І ще одна гама, якою мислить митець-філософ, — кричливий, жовтий, гарячий жовтий, інколи теплий рожевий кольори з варіаціями відтінків. Отож “Яблунівський шлях” гріє і просвітлює, як слі-

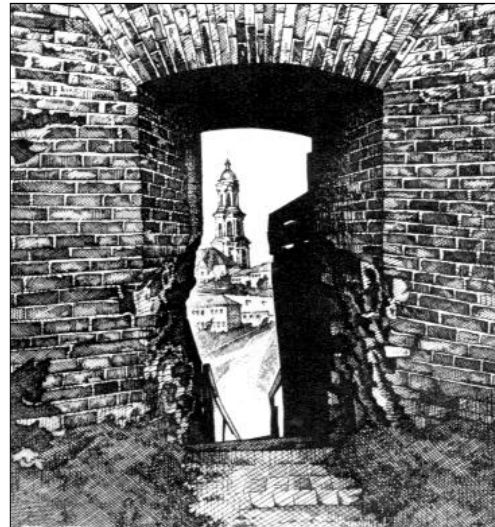
пуче сійво водного потоку, що тече лісом. Хоча відомо: у часи гірких роздумів Франчукові притчі, створені в подібній гамі, кривавить тривожний червоний і ятрить розпачливий чорний колір. Та в межах згаданої виставки його філософія — осмислення співзвучності, взаємовпливу поля—саду—гір—неба. Укотре згадуєш виток митця — подільську рапсодію, яку інтерпретує впродовж творчого життя. Згадуються Шевченкові аркуші — український космос через землю—води—гори—небо його малої батьківщини (твори часу останньої зустрічі з рідною землею).

Краєвид у житті. Життя у краєвиді. Життя краєвиду. Краєвид, що дав життя. Переплетіння. Франчукова притченість посилюється і з'являється твір “Сплетіння часу”, де будівлі, постаті й плоди осінні — рівноправні й рівнозначні учасники роздуму про суще і про вічне. Знову осінь бере за душу Франчу-

ковою художньою реальністю. Відчувши наближення до розгадки самого життя, ідеш за художником вуличками часів і опиняєшся біля “Органів старої Риги”. Не була там ніколи, але маю можливість багато про неї чути і читати листи зі старої Риги... Дійсність В. Франчука. Сплетіння часу озиваються настроями і органами старої Риги... Та пише це місто художник, вдаючись до одного з улюблених прийомів, так само, як часто пише пам'ятки України. Наголошуючи, що вони не такі вже й німі, ці свідки історії. “Ризький замок” — ракурс: знизу вгору з легким нахилом праворуч. А “Будинок Чорноглових” здивував специфічним ракурсом — перебуванням у просторі, життям пам'ятки — навіть теперішню рижанку, якій доводилося бачити його зображення далеко не один раз у творах латвійських митців! І знову — додому. “Лавра”: накладання жовтого і вохристого маленькими площинками, “клаптиками”, фрагментами у поєднанні з синім та білим кольорами дають бажаний ефект фресковості разом із відчуттям енергетики золотих барв.

“Храм” — зображення не на тлі; це храм-образ, який займає всю площину твору. Він ось-ось вирветься за межі картини, розповість нам те останнє, чого не знали ще, аби розкрити загадку життя. Симфонія кольору — золото на відтінках бузкового й темно-вишневого кольорів.

Майже завжди у Франчука легкість і порив, окриленість, отримані добром виражальних засобів, поєднуються з неймовірними глибинами мистецьких відкриттів про Світ і Людину. “Розхристаний день”: вітер — жива частина простору, що його він заповнює. У вітру також є душа. І, вже напевне, вічна.

В. Акопов. “Бійниця”

Тетяна ЧУЙКО

МАЙСТЕРНЯ

І. Марчук. “Ego sum lex”

Щоранку, до схід сонця, сходами чорного ходу старовинного київського дому долає п'ять поверхів, (а здається — піднебесся) непересічний чоловік, схожий зовні і духом на Леонардо да Вінчі. Двадцять років тому, коли Марчук придбав єдину за життя майстерню на вулиці Пушкіна, він долав круті сходи з швидкістю птаха. У шпаківні на

СТО ТРИ СХОДИНИ ДО РАЮ І ПЕКЛА

даху, звідки проглядають лише небо й покрівлі, вічний мандрівник, прикутий до мольберта, почував себе, немов у раю і самочинно створеному пеклі.

Таємничість творчості не підлягає словесному змалюванню. Розповісти зміст творів Марчука складно, розкласти по дослідницьких полицях — марна справа. Бо то голос його душі, якому не підлегла рація. Марчук скоріше поет, ніж прозаїк. Він більше чуває, ніж розмірковує. Стаючи перед полотном на мольберті, він не те що бачить завершену картину, а часом не уявляє початку роботи. Але згадаймо твори філософського спрямування: “Опустіле гніздо”, “Остання сторінка”, “Осінні дзвони”, “Сільська ідилія”, “Вогонь предків”, безсумнівний шедевр “Мудреці в полях дримали”, твори із циклу “Сліди, залишені віками”, де кожен твір насичений біблейською мудрістю: “Чи далеко іще до мети”, “Ми до тебе йдемо”, “До тебе голос мій”, “Тихо звучали оголені струни”, “У тиші спогади ростуть”, “Доспівана пісня”.

Марчук неоднозначний. Він постійно одних дивує, інших шокує. Хтось любить раннього Марчука й не розуміє сьогоденного. Чи то художник випереджає життя, чи ми занадто відстаємо від лету вперед. Марчук не стоїть на місці. Якщо зупиняється його думка під впливом життєвих обставин, то зростає майстерність.

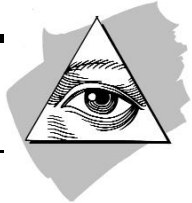
Щодня долаючи 103 сходи до невідомої його рівно майстерні у піднебессі, Марчук має можливість прокрутити все своє існування в прямому й зворотному напрямку. Творчість художника — певною мірою, автопортрет. У багатьох картинах Марчук

присутній реально. Скрізь він — рівноцінна діюча особа твору, живий він чи мертвий, все одно впливає на архітектоніку твору, поєднує тимчасову плоть із вічністю духу, за життя благословляє себе у безсмертя. У картинах “Я виріс серед вас”, “Плин часу”, “У дорозі”, “Ніжність”, “До тебе лину я”. “А я тим часом відпочину” і багатьох завуальованих автопортретах, у різних за жанром творах, художник постає безнадійно самотнім, щиросердо залюбленим у природу, яка своєю мовчазною мудрістю вгамовує суєту швидкоплинного життя, дихає вселенською незбагненною вічністю.

Марчук як людина гостро переживає події сьогодення. Він ігнорує історію. Не любить повертатися до подій минулого, можливо, тому, що ми більше програвали, ніж перемагали. А Марчук — постать амбітна, не любить поразок, давно звик до триумфу, особливо сьогодні, у сьайві вселюдського й державного визнання, хоч це й переобтяжливо. Зараз художник втомлюється, долаючи 103 сходи до майстерні на даху, а коли отримає (дай, Боже) музей власного імені, куди потоком хлинуть уболівальники, порушуючи творчу самотність Майстра, убога шпаківня на п'ятому поверсі увявиться раєм. Марчук мріяв про надійне пристанище для своїх творів з часів, коли сповна відчув своє призначення. Музей, галерея чи просто майстерня, відповідна його масштабу, Марчукові потрібна для спілкування зі своїм глядачем. Він любить відкривати виставки, їх було по світу близько сотні. Звиклий до самотійності у всьому, він здебільшого й картини вишає сам. Бо ніхто краще за нього не

вкомпоує його дитя на стіні, ніхто не знайде кращого місця для кожного його твору. Щоразу, відкриваючи чергову виставку, Марчук хвилюється, ніби уперше. Не позаздриши тому, хто зробив щось не так. Сто разів пошкодує, що був несумлінний. Перед відкриттям виставки зосереджується, мов спортсмен на старті. Відмітає від себе все другорядне, ігнорує найближче товариство, аби не зашкодило створенню атмосфери таємничості, святкової урочистості. Після зустрічі глядача з творами, вгасання охів і ахів на честь автора, наближення фуршету, творець помірно опускається на землю, починає впізнавати ближніх, стає Ванечкою, якого не можна не любити. Лише не жаліти, бо занадто гордий. Нічого ні в кого не просив, лише сам дає, не вимагаючи повернення. Така властивість сильних: створювати враження, що в них усе є. Один Бог знає, як співіснують у цій людині неймовірна працездатність і непосидючість. Марчук вічно кудись їде, поспішає. Він телефономан. Якби не був прикутий до мольберта, мабуть, півжиття пропустив би крізь рурку. Але Майстер усе встигає, бо швидко ходить і мало спить. Монументальна статичність його творів — абсолютна несхожість із його рухливим характером. Та, мабуть, секрет його працездатності в перемінні ритму. Втім, який ритм його серця під час роботи над картиною, ніхто не міряв. Мабуть, напруженіший, ніж коли долає 103 сходи. Побажемо серцю Майстра витривалості заради майбутніх шедеврів.

Ростислав СИНЬКО

ПОДОРОЖІ БЕЗ МОРАЛІ

ПІЦЦА З ШОКОЛАДОМ

400 українських дітей-сиріт, а також тих, які отримали лікування в дитячому відділенні онкологічного центру, побували на літніх канікулах в Італії завдяки Міжнародному благодійному фонду "Набат". Одну з цих шістнадцяти груп приймає вже три роки комуна провінції Черанезі, що на околиці Генуї. Мер комуни Омар Калорія досить молодий, але вже має власний освітянський досвід і охоче підтримує благодійний проєкт оздоровлення українських дітей. Вони бувають тут не лише влітку, а й на зимових канікулах і вже вивчили серпантин гірської автостради, що веде до знайомих осель. Для деяких із цих дівчаток і хлопчиків — той будинок, можливо, єдиний у їхньому нинішньому житті, де їх чекають, мов рідних.

І важливі не лише іграшки й ласощі, навіть гірське повітря і мандрівки до моря. Важливо, що є родинне середовище, де справді бабуся знає "нанна-нонну" — колискову, а названа мама турботливо доторкнеться увечері вустами до дитячого чола: чи не гаряче? Та ще й у дворику попід інжиром гуляє курча, а нижче по горі пасеться овечка. Багато схожого з Україною.

Дівчинка з інтернату, яка за свої 12 років пережила драму, яку не подужав би й дорослий, спостерігаючи, як я малюю краєвид Апеннін, зітхає: "Красиво. Ви б хотіли жити в Італії?" "Ні, — заперечую, — я б хотіла і далі жити в Україні, у нас теж красиво. А ти б залишилася в Італії?". "Так, — мрійливо хитає голівкою. Вона вже три роки приїздить у цю гостинну родину й мову добре знає, і навіть пиріг готує за італійським рецептом, як того навчили приязні сеньйори Ніна і Лаура. Вони так прагнуть за місяць дати ту велику частку родинного затишку й турботи, якої цій дитині бракує в Україні. Тож влаштовують свята з найменшого приводу, навіть якщо день народження вже минув, то є ще ж іменини чи фієста з нагоди знайомства з українськими стравами, бо моя маленька землячка і сама почастивала сеньйор власноруч приготованим супом. Той день був знаменним для всіх іще й тому, що дівча приміряло у тутешньому будинку всі наймодніші черевички, навіть завеликі для неї. І ніхто не сердився на її неквапність, а продавці лише усміхалися: "Кебелла!" Яка красива, мовляв.

Як розповів мені заступник мера Джан Луїджі П'єдемонте, італійські родини протягом року заощаджують кошти з сімейного бюджету, щоб прийняти дитину на

Мої пензлі важили найменше у валізі, а допомогли щось-таки вихопити з акварельного колориту італійської природи, чого не зафіксував фотоапарат. Та ще втамовувати гіркоту від випадкових зустрічей, коли проминала поглядом чарівні краєвиди, слухаючи розповіді своїх земляків. Мандрівки збагачують не лише цікавими враженнями, а й спонукають до серйозного осмислення власного буття і долі свого народу.

ЛІГУРІЙСЬКІ ПЕЙЗАЖІ

канікулах улітку. Комуна Черанезі, як і сусідня Кампомороне, сформована з багатьох маленьких гірських поселень. У давнину сюди до святих місць приїздили десятки тисяч прочан, нині тут туристична зона. У липні дітей приймають сім'ї з Кампомороне, у серпні — з Черанезі.

"Раніше ми майже нічого не знали про Україну, лише про Чорнобиль, — розповів мені Джан Луїджі П'єдемонте. — Приймаючи дітей, почали дізнаватися, як живе ваша країна. Хоч ми й різні за традиціями та мовою, але всі європейці і відчуваємося поруч. Якщо можемо щось зробити для обездолених дітей — це дуже добре".

Мій співрозмовник теж славиться своєю гостинністю, бо чи не щовечора збираються за великим столом у дворі з його сім'єю ще родичі дружини, чий будинок розташований нижче по гористій стежині, і свати, які живуть трохи вгорі, і його чудові друзі ще вище, за садом і виноградником. Тож добродушний сеньйор Джан Луїджі П'єдемонте майже годину не відходить від спеціальної печі, яку збудував у своєму дворі. Бо нікому не довіряє важливої технології випікання піци, виготовленої дружиною Марією. Я спостерігала це мов захоплюючу виставу. Жінки лише підносять тоненькі коржі, які на лопаті у Джана Луїджі заповнюються різноманітними інгредієнтами. Віртуозним рухом відправ-

ляє піцу з лопати на розпечений черинь, і за кілька хвилин вона — на столі. Здається, я скуштувала 20 сортів піци, остання була з шоколадом. "Це винахід моєї дружини, — усміхається сеньйор П'єдемонте. — Піца — річ універсальна, це як база, на яку можна класти все, що захочеш, але традиційно — це мацарелла (сир), помідори, олія, базилік. І куштувати піцу треба тільки гарячою".

Тарелка з піцою була грандіозна, мені здалося, що на ній розмістився б невеликий корабель із генуезького порту.

Разом із киянином Сашею, що гостює на канікулах у родині Джана Луїджі вже не вперше, припускаємо, що в традиційних шоколадній піци, мабуть вихований і кіт, якому чомусь не смакує риба, а тільки цукерки й солодкі фрукти. Саші нинішні канікули теж здалися особливими, — він уперше побачив колекцію картин генуезьких майстрів у Білому і Рожевому палацах: Палаццо Россо і Палаццо Б'янко, що дивляться вікнами один на одного, за задумом архітектора, мов двоє закоханих. Звичайно ж, накупався у смарагдовому Лігурійському морі, а ще італійська родина подарувала йому триденну мандрівку до Риму. Це вже дорослі маршрути, бо Саша найстарший у групі. Наступного літа, ймовірно, що сеньйор П'єдемонте довірить йому спекти шоколадну піцу...

ВОНА ЗНАЄ ТРИ ЄВРОПЕЙСЬКІ МОВИ

У Мілані мені треба зійти з потяга й усього за кілька хвилин знайти платформу іншого, до Верони, а особливістю італійської залізниці є те, що на жодному потягу не вказано назви кінцевої станції, як у нас, а зупиняється він на якісь миті. Тож я готуюся до блискавичної пересадки, зазда-

легдів дістаючи валізу і слухаючи швидкоплинну розповідь несподіваної супутниці на цьому відрізку моїх мандрів — учительки Марії з Чернівців, яка поспішала розповісти мені про весь рік, проведений на чужині. Починала вона з наймитування по родинях, де не дозволяли навіть їсти в будинку, а лише на вулиці. Та ось уже два місяці, як Марії пощастило: літні люди, яких вона доглядає, ставляться до неї інтелігентно й сердечно, мов до доньки. "Я знаю, що мої найкращі роки минуть за такою працею, — звиряється мені молодда жінка, — але іншого виходу немає. На Батьківщині лише мої літні батьки, які змогли дати мені освіту. Але я стомилася поневіряти-ся по чужих квартирах, хочу заробити на свою". Щоб потрапити на такі заробітки в якусь європейську країну Марія вивчила німецьку, іспанську й італійську мови, готувала, як вона каже, себе психологічно до довгої розлуки. Та, прощаючись зі мною, блиснула сльозою: "Це ж сьогодні ви будете вже в Києві, о, Боже..." Марія не може взяти хоча б тиждень відпустки, як ін-

одній із митниць, як мені розповідали, перемовлялися карабинери: "Хто там іще залишився? А, українці й артисти..." Коли затримувалися з вильотом у Вероні, одна з жінок скрушно мовила: "Якщо й зовсім не полетимо, не відшкодують і збитків, бо тут немає навіть нашої авіакомпанії". Я також почувала від моїх супутниць, що їх не запрошують за різдвяний стіл багаті господарі, у яких вони працюють, зневажені, як найдешевша робоча сила. А нині в цій країні ще й надають перевагу африканцям, які теж активно мігрують у пошуках роботи. Та жодна з моїх співрозмовниць навіть за цих обставин, неймовірно туги за рідними не збирається повертатися в Україну тепер. Як сказала одна з них, вона відчуває себе у своїй вітчизні беззахиснішою і зневаженішою. І я не змогла втішити її фразою, як ту дівчинку, що мріяла залишитися в Апеннінах, "у нас теж красиво".

Мені подобається італійське слово "аппассionato", що означає захоплений, натхненний. Це виказує характер саме цього народу. Італійці захоплено до пристрасі обговорюватимуть за вечерею свою домашні новини, страви, які їм смакують, майбутню відпустку чи мою акварель, яка підсихає на письмовому столі. І вони зовсім не говорять про політику, я навіть не сумніваюся, що мало хто з них знає обличчя всіх членів парламенту чи напружує свої нерви в той день, коли затверджують державний бюджет. І, незважаючи на це, вони живуть! Я не збагнула секретів цієї стабільності, як, мабуть, і вони не знають, що це за таке поняття "життєвий мінімум" в українському варіанті. Одна зі слов'янських жінок, яка влаштувала свою долю в гірському італійському містечку, розповіла мені: "Якось довелося на цілий рік повернутися в Росію. То був бурхливий для мене час, я стільки пережила, а прилетіла в Італію — і той самий сеньйор сидить на розі вулиці в тій же кав'ярні зі своєю газетою, ніби вчора. Нічого і нічого не змінилося!"

Я бачила, як лише чарівно змінює вечір італійську вуличку під молочним ліхтарем, і вона була схожа на мою київську. І всім серцем я бажала б підтвердити мою фразу "у нас теж красиво і... добре жити". І зіставляти не добробут, а мистецькі таланти наших народів, однаково щедро наділених Господом. Що власне і хочу зробити в наступній публікації, бо не йде з думки одна особливість живописної колористики італійських митців: чому вона така... радісна?

• **Валентина ДАВИДЕНКО**

ші українки, які летіли зі мною того дня в Україну. Ці вже могли легалізувати своє перебування в Італії, як Наталя, що працює медсестрою у Флоренції. І стиль їхнього вбрання, і мова впереміж з італійською "чи потрібно вимкнути чехуларе в літаку?" (себто, мобільний телефон), або "о, погляньте у фінестру" — у вікно. І усмішки, і впевненість самодостатніх людей, які можуть зарадити собі й заробити для родини, ніби переконували, що нічого особливого не сталося, звичайний міграційний процес, як у всьому світі. І тільки лиш як літак торкнувся доріжки (значить, уже на землі, на Рідній землі), якось зблідли лицем мої супутниці, стихшено зойкнули: "Ох, серце не витримує, невже вдома?!"

Я знаю, їх десятки тисяч. На

МИХАЙЛО ІВАСЮК: «ВОЛОДЯ ВИСЛОВИВ ДУШУ СВОГО ПОКОЛІННЯ»

Тридцять п'ять років тому 13 вересня у неділю о 13-й годині на республіканському телебаченні з Чернівців у прямому ефірі йшла музична програма "Камертон доброго настрою". Того дня Україна вперше почула "Червону руту". Тоді на Театральній площі Чернівців співали молоді Володимир Івасюк та Олена Кузнєцова.

А починалося все ще 1969 року, коли, перебуваючи у фольклорній експедиції в селі Розтоки Путильського району Чернівецької області, Володя почув від місцевих селян-гуцулів легенду про цю таємничу квітку: "Зелений колір руту, що рясно вкривав гірські полонини, зазвичай зацвітає жовтим цвітом. Але трапляється, хоча й дуже рідко, що зацвітає червоним. Дівчині, якій пощастить знайти й зірвати цю чарівну пелюстку, випадає щастя як квітка розцвісти самій і своєю вродою причарувати любого хлопця". Під враженням від самотньої краси народної оповіді й народилися у нього спочатку вірші, а потім абсолютно самотня, новаторська мелодія пісні.

Левко Дутківський, народний артист України:

— У серпні 1970 року під час нашого концерту в Чернівцях у Будинку культури медичного інституту Івасюк награв мені на піаніно дві свої нові пісні — "Водограй" і "Червона рута". Уже при першому прослуховуванні пісні вразили своєю незвичною, яскравою мелодійністю. Ми відразу включили їх у свій репертуар і порадили Володі показати пісні в музичній редакції обласного телебачення. Музичним редакторам пісні теж сподобалися, і молодому композитору запропонували записати їх у студії. Для цього Володя запросив музикантів популярного в місті інструментального ансамблю "Карпати" під керівництвом Валерія Громцева і молоду естрадну співачку Олену Кузнєцову.

Олена Кузнєцова, педагог:

— На той час я вже майже рік була знайома з ним. Хоча ми були однокласниками, але я вже мала досить вагомий досвід роботи на професійній сцені, пропрацювавши понад півтора року солісткою у джазовому ансамблі "Буковина" Чернівецької філармонії, яким керував відомий музикант Й. Смілянський.

Гастрольні виступи нашого колективу відбувалися не тільки в містах України, але й далеко за її межами. Беручи до уваги мій досвід, Володя ділився зі мною творчими задумками деяких пісень, у тому числі "Водограю" і "Червоної руту". Тому й не дивно, що саме мене він запросив на перше виконання на телебаченні. Працювалося важко. Складна мелодика його пісень вимагала від усіх нас максимальної зібраності й зосередженості. Було зроблено 12 дублів, поки не отримали належного звучання запису.

13 вересня 1970 року передача "Камертон доброго настрою", в якій разом з іншими виконавцями прозвучали проспівані нами з Володею пісні, була показана по республіканському телебаченню.

У своїх спогадах Назарій Яремчук так пише про той день: "Після третьої пари в університеті відкликають мене на Театральну площу, де готувалася передача "Камертон доброго настрою". На вулиці стояв погожий осінній день, день, коли люди вперше почули у Володиному виконанні "Червону руту" і "Водограй". До самої площі було не пройти. Ї

обступили сотні людей. З вікон медичного інституту, де на той час навчався Володя, визирали студенти. Сонце сяяло у променях бабиного літа, над Чернівцями лунали його пісні, а він сидів на лаві під деревами і розмовляв із дівчиною. Для камер він був недосяжним. Увага операторів зосереджувалася на безпосередніх учасниках передачі, на Софії Ротару, скажімо. Вона співала пісню "Валентина". Співала натхненно, вражаючи. І не підозрюючи, що її подальший злет буде тісно пов'язаний саме з іменем Володимира Івасюка. У "Камертоні..." я співав "Юність смарек, мов незрівнянний світ краси...". Через камеру ми несли глядачам світ не лише краси, але й своїх почуттів і мрій. Багато хто з імпровізованих підмостків передачі "Камертон доброго настрою" виглядав своє майбутнє. Не один пов'язував його з людиною, що все ще сиділа на лаві під ялинами. 13 вересня 1970 року — це день народження не тільки "Червоної руту", а й "Водограю". Та от що дивно, пісні прозвучали одночасно, а визнання їх людьми було різне. "Червона рута" відразу затьмарила не тільки "Водограй", але й пісні, що прозвучали тоді в передачі.

Олена Кузнєцова:

— Через деякий час разом зі "Смерічкою" я виконувала "Червону руту" в фінальній частині популярної передачі Центрального телебачення "Алло, ми шукаємо таланти", яка записувалась у приміщенні красеня — Мармурового залу Чернівецького університету. І слухачі в залі, вже знаючи пісню, співали її разом із нами. На жаль, я не змогла поїхати до

Москви на запис пісні "Червона рута" у фіналі "Пісні-1971". Володя виконав її разом із Василем Зінкевичем і Назарієм Яремчуком.

Я пишаюся, що разом із Володею надала цьому пісенному шедевр творчих крил.

Назарій Яремчук, народний артист України:

— Першими виконавцями "Червоної руту" критики, музикознавці й звичайні шанувальники естрадного мистецтва вважають мене і Василя Зінкевича. Це твердження пішло гуляти між людьми з легкої руки самого Володимира Івасюка, який завжди зичив популярності своїм колегам і друзям, але пальма першості належить не нам, а самому авторові популярного твору. Композитор і поет Володимир Івасюк сам володів чудовим за тембром і красою голосом, який і окрилив "Червону руту" з підмостків Чернівецької студії телебачення. Цей варіант і слід вважати оригіналом. Наш просто відомий ширшому загалові слухачів. Свого часу пісня на тлі падаючої бистої води з-під Гукка, водограю побіла Косова в Карпатах, обійшла екрани України і надовго заповонила серця людей.

Ніби непомітно, але впевнено й дуже сходила його зоря. Шкода лише, що була вона серпневою, короткочасною на життєдайне світло. Однак на небосхилі творчості залишила вона незгасний світ. Зоря ця горіла тільки для людей.

Після "Камертону доброго настрою" друге життя "Червоної руту" дав однойменний фільм режисера Романа Олексіва. Це своєрідна

стрічка за участю цілого сузір'я талантів буковинського краю. На чільному місці стояв, звичайно ж, Володя, чий пісні "Я піду в далекі гори", "Водограй", "На швидких поїздах" — стали справжньою окрасою стрічки. А чого тільки варта його поезія до пісні Валерія Громцева "Залишені квіти"! Я ніскільки не обмовився — поезія найвищої проби.

Відтоді, як 1970 року вперше прозвучала "Червона рута", минуло 35 років, а її без перекладу співають в усьому світі. А успіх і таємниця довголіття пісні криються у тому, що її автор не зрадив народної пісні.

Звертаючись сьогодні до пісні, яка стала подією тих років, до феномену творчості Володимира Івасюка, вкотре переконуєшся у тому, якою силою може володіти пісня. "Червона рута", що тільки-но народилася в 1970, відразу стала зрілим плодом на ниві вітчизняної культури і глибоко запала в душу народу. Можливо тому вона пережила свого творця, чим забезпечила йому довге життя і славу. А Володимир Івасюк, без перебільшення, став пісенним символом не тільки Буковини — він прославив усю Україну. Прикметно, що навіть японці співали безсмертну "Червону руту" українською мовою.

Щасливий із такого успіху сина, **Михайло Івасюк** тоді відмітив:

— Благословенна наша пісня, наша мова. Вони були тією духовною зброєю, яка завжди була на сторожі українського серця, української нації. Я щасливий, що і мій син долучився до того, щоб ми ще більше консолідувалися як нація, щоб мали право вважати себе цивілізованими людьми, свідомими свого родоvodu. Володя висловив душу свого покоління, свого народу, якому завжди служив вірою і правдою.

Коротким було його життя, але який вагомий вклад зробив він як творець у культурне надбання! Володимир Івасюк став не тільки символом української естрадної пісні, а й легендою цілої нації, посівши достойне місце в сузір'ї борців за волю України. Адже його "Червону руту" співали не тільки по всій "радянській червоній імперії", а й в усьому світі.

2005 року історія з народженням "Червоної руту" повторилася, що правда, лише з тією різницею, що цього року 13 вересня на тому ж місці, на Театральній площі, легендарну пісню знову співала Ляля Кузнєцова, але вже сама. Укотре засвідчивши, що "Червона рута" Івасюка не тільки не зів'яла, а й проросла в душах нового покоління. Проросла любов'ю до пісень Володимира Івасюка, до української пісні загалом.

● **Марія ВИШНЕВСЬКА,**
м. Чернівці

СЛОВО Провітти

Засновник:
Всеукраїнське товариство "Провітти" імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА

Редколегія
Любов ГОЛОТА
Ярема ГОЯН
Павло МОВЧАН
Анатолій ПОГРІБНИЙ
Олександр ПОНОМАРІВ
Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора

відділ соціальної тематики
Микола СКИБА
279-49-47

Заступник головного редактора

з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар

Ірина ШЕВЧУК

278-63-69

Відділ мови

Олександра ТКАЧ

270-55-57

Відділ культури

Уляна ГЛІБЧУК

270-55-57

Спеціальний кореспондент

Радміла КОРЖ

279-39-55

Літературний редактор

Тамара МАРТ

279-49-47

Відділ коректури

Тетяна МИХАЙЛЕНКО

Ірина СТЕЛЬМАХ

278-63-69

Комп'ютерна верстка

Ірина ШЕВЧУК

Олег БЕССЬКИЙ

278-63-69

Адреса редакції:

вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail:

slovo_prosvity@ukr.net

http://

slovo.prosvita.com.ua

Індекс газети

"Слово Провітти" — 30617

Видруковано з готових фотоформ на комбінаті "Преса України" у середу.
Зам. № 3301239

Загальний наклад — 40000

Листування з читачами — тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів.

При використанні наших публікацій посилання на "Слово Провітти" обов'язкове.

Передплатна ціна, враховуючи поштові послуги:
на місяць — 3,29 грн.
на 3 місяці — 9,59 грн.